

náš vidiek

1/2024

štvrtročník
ročník XXI.

ČASOPIS VIDIECKEHO PARLAMENTU NA SLOVENSKU

EURÓPSKA OBČIANSKA INICIATÍVA

strany 5–6

VIDIECKY PARLAMENT
NA SLOVENSKU

**Projekt
PoliRuralPlus
na pražskej
univerzite**

strana 4

**Vidiecky
parlament
mladých SK
v Rumunsku**

strany 18–19

Obsah

- 4 PoliRuralPlus
- 5 Európska občianska iniciatíva (ECI)
- 7 Projekt GroundUP
- 8 Nový projekt ERASMUS+ CZ
- 10 Europe Direct
Banskobystrický región
- 12 Výročný teambuilding na Lišove
- 14 Klub mladých farmárov
- 16 Na vidieku sa aj v minulosti udiali
rôzne zaujímavosti
- 17 Lokálny systém s globálnym
efektom
- 18 Z vidieka do sveta
- 20 Prínos prepojenia teórie s praxou

náš vidiek

Ročník: XXI.

Číslo: 1/2024

ISSN: 1339-1542

Vydavateľ:
Občianske združenie
Vidiecky parlament na Slovensku

Kapitulská 13
974 01 Banská Bystrica

mobil: 0915 446 538

e-mail: vipa@vipa.sk

maria.behanovska@gmail.com

www.vipa.sk

Vychádza štvrťročne pre vnútornú
potrebu organizácie. Nepredajná.

Náklad: 1000 ks

Uzávierka nasledujúceho čísla:
20. júna 2024

Redakčná rada:

Ing. Mária Behanovská,

doc. Ing. Miroslav Habán, PhD,

Ing. Karol Herian, CSc

doc. Ing. Jozef Húška, CSc.

Grafická úprava a ilustrácie:

Ing. arch. Pavol Borodovčák

Tlačiareň:

Róbert Jurových – NIKARA, Krupina

Príspevky sú zverejňované tak, ako boli
zaslané autormi a neprešli jazykovou
úpravou.

Fotka na titulnej strane obálky:

Workshop ECI (Európska občianska
iniciatíva)

„Nemôžeme kontrolovať všetko, čo sa nám stane;
ale môžeme kontrolovať spôsob, akým na to zareagujeme.
V našej reakcii je naša sila.“

– Neznámy autor

Milí priatelia a podporovatelia,
pokračujeme so svojimi partnermi v ak-
tívnych opatreniach pre zvýšenie kvality života na
vidieku. Snažíme sa o zapájanie aktérov vidieka do
tvorby politik a rozhodovacích procesov. Konzultačné
mechanizmy nie sú vytvorené. Vidiek čelí bezpre-
cedentným krízam a výzvam. Zámery a opatrenia
v problematike rozvoja vidieka musia reagovať nielen
na tlak spoločenskej praxe, ale predovšetkým na
narastajúce limity demografických zdrojov vidieka
a sociálneho kapitálu územia. Významný príspe-
vok k vidieckej ekonomike a rozvoju vidieka prinesie
aj rozvoj agroturistiky a vidieckeho cestovného ru-
chu, ochranu kultúrneho dedičstva a dobudovanie
dopravnej infraštruktúry, čo prispeje k zlepšeniu
infraštruktúry vidieka, vrátane podpory zamestna-
nosti na vidieku, odstránenie potravinových „púští“
a dobudovanie služieb pre obyvateľstvo na vidieku.

V minulom roku sme sa snažili o zapojenie Slo-
venska do Vidieckeho paktu EÚ, spoluorganizovali
sme tri konferencie Atraktívnejší vidiek. Prvá kon-
ferencia vo Zvolene odštartovala sériu pravidelných
stretávaní sa všetkých zainteresovaných aktérov
(tvorcov politik a ich adresátov) s cieľom vytvoriť
spoločnú platformu pre zdieľanie aktuálnych in-
formácií ohľadom Programu rozvoja vidieka SR
a pre formuláciu záväzkov k Vidieckemu paktu EÚ
a Dlhodobej vízii EÚ pre vidiecke oblasti. Vytvára
sa tak priestor na získavanie poznatkov o rôznych
politikách zo širšieho okruhu zdrojov a zvyšuje sa
participatívna na procesoch týkajúcich sa vidieka.
Druhá konferencia v Trenčíne, napríklad Združe-
nie miest a obcí Slovenska (ZMOS) poukázalo na
existenčné problémy, ktorým aktuálne čelia mestá
a obce a potrebujú koncepciu ich stabilizácie. Tren-
čiansky samosprávny kraj vyzval k spájaniu sa na

všetkých úrovniach a vo všetkých etapách a k vzá-
jomnej podpore pri dosahovaní spoločných cieľov
pre vidiek. Tretia konferencia v Lesnici na Pieninách
pod názvom „Spolupráca krajín stredoeurópskeho
regiónu vo vidieckej turistike“, účastníci vyzývajú
všetky zainteresované ministerstva zapojiť sa kon-
krétnymi záväzkami do Paktu pre vidiek, ktorý bol
vytvorený Európskou komisiou pre implementáciu
Dlhodobej vízie pre rozvoj vidieka EÚ do roku 2040.
Vidiecky parlament na Slovensku aktívne dlhodobo
participuje na aktivitách Paktu pre vidiek na európ-
skej ako aj národnej úrovni.

S partnermi sme navštívili Ministerstvo pô-
dohospodárstva a rozvoja vidieka SR (MPRV SR)
– 20.11.2023, Ministerstvo životného prostredia (MŽP
SR) – 27.11.2023. Ministerstvo investícií, regionál-
neho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky
(MIRRI SR) – 14.12.2023. Ministerstvo práce, soci-
álnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (MPSVR
SR) – 18.12.2024. Ministerstvo dopravy (MD SR)
– 23.1.2024. Ministerstvo kultúry (MK SK) – 28.2.2024,
Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka
(MPRV SR) – 13.3.2024

Viac sa dočítate na web stránkach.

Prajem príjemné čítanie o mnohých aktivitách
v projektoch, ktoré práve realizujeme.

PoliruralPlus

Projekt PoliruralPlus a budúcnosť vidieckej Európy, inovácie na posilnenie vidieckych komunít

JAKUB DVORSKÝ

V srdci Európy, na pôde Fakulty informačných technológií Českého vysokého učení technického v Prahe, sa 25. januára 2024 rozbehla nová éra vidieckeho rozvoja. Projekt PoliruralPlus (Podporujúc udržateľný, vyvážený, spravodlivý, miestne orientovaný a inkluzívny rozvoj mestsko-vidieckych komunít s využitím špecifického súboru online nástrojov rozšíreného mapovania priestorovej atraktivity), podporený finančnými prostriedkami Európskej únie v rámci programu Horizont Europe, sa stavia na čelo iniciatív zameraných na rozvoj vidieckych oblastí s pomocou technologických inovácií. Projekt spája 19 organizácií z 12 krajín v snahe formovať udržateľnú a prosperujúcu budúcnosť pre vidiecku Európu.

Začiatok projektu na renomovanej pražskej univerzite, ktorá je aj koordinátorom projektu, nie je náhodný. Tento výber zdôrazňuje dôležitosť špičkového výskumu a inovačnej kultúry, ktorú České vysoké učení technické v Prahe dlhodobo reprezentuje. Tento krok predstavuje dôležitý mílnik pre projekt, ktorý sa zameriava na integráciu pokročilých technológií do každodennej praxe a strategického plánovania na vidieku.

V rámci slovenského pilota projektu PoliruralPlus hrá kľúčovú úlohu naše občianske združenie Vidiecky parlament mladých na Slovensku. V úzkej spolupráci so Slovenskou poľnohospodárskou univerzitou v Nitre sa zameriava na zapojenie mladej generácie do procesov rozhodovania a na využitie nových technológií pre udržateľný rozvoj vidieckych oblastí. Táto synergie medzi mladými, akademickou sférou a technologickými inováciami otvára nové cesty pre rozvoj slovenského vidieka.

Projekt PoliruralPlus bude trvať tri roky, počas ktorých sa očakávajú významné pokroky v oblasti vidieckeho rozvoja. Implementácia inteligentných

technologíí, ako sú napríklad umelá inteligencia a geografické informačné systémy. Projekt PoliruralPlus predstavuje viac než len technologickú inováciu, je to vízia udržateľnej budúcnosti, kde vidiecke oblasti Európy prosperujú v harmónii s prírodou a modernou spoločnosťou. Spolupráca medzi organizáciami, krajinami a mladými ľuďmi ukazuje cestu vpred, kde každý môže prispieť k veľkým zmenám.

Poliruralplus team: Tím projektu PoliruralPlus

Európska občianska iniciatíva (ECI)

Dňa 6. marca 2024 sa v budove Berlaymont, sídle Európskej komisie v Bruseli, konala významná udalosť, ktorá opäť zdôraznila kľúčovú úlohu občianskeho zapojenia do procesov tvorby politík Európskej únie. Stretnutie siete Európskej občianskej iniciatívy (ECI), ktoré je určené na poskytnutie priameho vplyvu občanov na politické rozhodovania v EÚ, sa konalo po druhýkrát a zdôraznilo rastúcu dôležitosť tejto platformy.

JAKUB DVORSKÝ

Medzi účastníkmi tohto stretnutia bola aj naša podpredsedníčka občianskeho združenia Vidiecky parlament mladých na Slovensku, Monika Slaninová, ktorá ako ambasádorka tejto iniciatívy zastupuje Slovensko. Jej účasť na takomto prestížnom fóre je dôkazom aktívneho prístupu Slovenska k európskej integrácii a podpore demokratických procesov.

Európska občianska iniciatíva je nástrojom, ktorý umožňuje občanom EÚ predkladať legislatívne návrhy priamo Európskej komisii, čo predstavuje unikátnu príležitosť na ovplyvňovanie politík na nadnárodnej úrovni. Tento mechanizmus otvára

Workshop – Interaktívny workshop

Ambasádorka ECI M.Slaninová s kolegom J. Dvorským

ECI team EÚ – Zástupcovia z celej EÚ spoločne

dvere k aktívnejšej účasti občanov na rozhodovacom procese a posilňuje tak demokraciu a participáciu v rámci Únie.

Stretnutie v Bruseli ponúklo príležitosť na diskusiu o rôznych spôsoboch využitia tejto platformy na dosiahnutie konkrétnych politických zmien. Výmena názorov medzi účastníkmi zdôraznila, ako môže Európska občianska iniciatíva slúžiť na zlepšenie demokratických procesov a ako môže byť využitá na presadzovanie potrieb a želaní občanov Európskej únie.

Účasť našej ambasádorky Moniky Slaninovej na tomto fóre nie je len veľkou ctou pre našu organizáciu, ale aj výrazným krokom k posilneniu hlasu Slovenska v Európskej únii. Táto iniciatíva predstavuje dôležitý most medzi občanmi a inštitúciami EÚ, a sme presvedčení, že jej ďalší rozvoj prinesie ešte lepšiu budúcnosť pre všetkých obyvateľov Európy.

Veríme, že aktívne zapojenie občanov do procesov tvorby politík je kľúčové pre budovanie silnej a demokratickej Európskej únie. A práve iniciatívy

ako ECI nám ukazujú cestu, ako môžeme spoločne pracovať na lepšej a inkluzívnejšej Európe pre budúce generácie.

Ak sa chcete dozvedieť viac o tejto iniciatíve navštívte stránku https://citizens-initiative.europa.eu/_sk alebo prídte na festival Pohoda, kde v časti EÚ fun zóna nás budete môcť stretnúť.

MONIKA SLANINOVÁ

 participácia

GROUNDUP Projekt GroundUP

FOSTERING RURAL YOUTH PARTICIPATION IN THE EU AGENDA

Vidiecky parlament mladých na Slovensku a projekt GroundUP: spoločne za lepšiu budúcnosť vidieckej mládeže v EÚ

V súčasnej dobe, keď sú výzvy, ktorým čelí vidiecka mládež v Európskej únii, čoraz zložitejšie, prichádza projekt GroundUP (Od základov: podpora účasti mládeže na vidieku v agende EU) v rámci programu CERV (Občania, rovnosť, práva a hodnoty) ako svetlo na konci tunela. S iniciatívou, ktorá spája 16 organizácií zo 14 rôznych krajín, sa Vidiecky parlament mladých na Slovensku stal kľúčovým hráčom v úsilí o zapojenie mladých ľudí z vidieckych oblastí do demokratických procesov EÚ. Tento projekt nielen sľubuje posilnenie hlasu mládeže na európskej úrovni, ale tiež ponúka platformu na ich aktívnu účasť pri formovaní politík ovplyvňujúcich ich každodenný život.

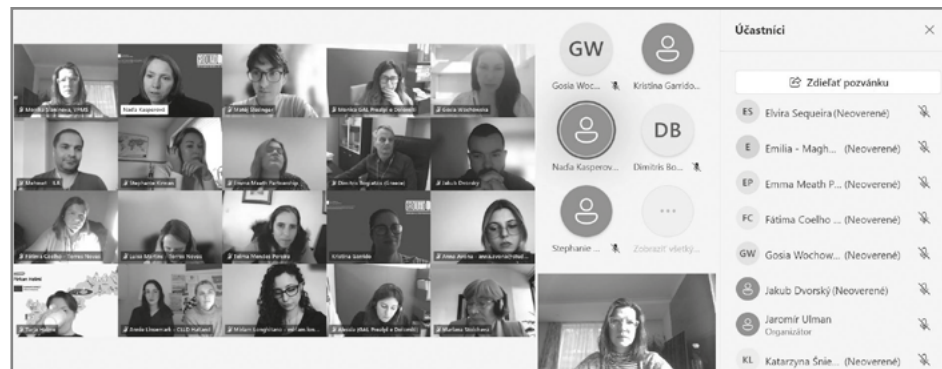
Úvodné stretnutie projektu, ktoré sa uskutočnilo 28. a 29. februára 2024, poskytlo príležitosť na vzájomnú výmenu skúseností a najlepších praktík medzi partnermi z rôznych kútov Európy. Táto udalosť nebola len o networkingu, ale aj o vzdelávaní a strategickom plánovaní budúcich aktivít projektu. Nasledujúci deň bol venovaný workshopu zameranému na politické naratívy, ktoré ovplyvňujú vidiecke a okrajové oblasti v Európe. V rámci workshopu sa diskutovalo o viacerých aspektoch života vidieckej mládeže, ako sú vzdelá-

vanie, zamestnanosť a sociálna inklúzia, s cieľom identifikovať kľúčové oblasti.

Významným momentom workshopu bol príspevok Věry Jourové, eurokomisárky za Českú republiku, ktorá zdôraznila potrebu zapojenia mladých ľudí do procesov Európskej únie. Jej prítomnosť a podpora projektu podčiarkli dôležitosť iniciatívy pre budúcnosť európskej mládeže.

Projekt GroundUP má ambiciózný plán na nasledujúcich 21 mesiacov, počas ktorých sa uskutoční rad aktivít vrátane stretnutí, workshopov, vzdelávacích seminárov a kampaní. Tieto iniciatívy majú za cieľ nielen zvýšiť informovanosť, ale aj podporiť aktívne občianstvo medzi mladými ľuďmi na vidieku, aby sa stali aktívnymi účastníkmi demokratického života v EÚ.

Vidiecky parlament mladých na Slovensku, ako aktívny partner projektu, sa zaviazal podporovať a propagovať iniciatívy, ktoré prispievajú k rozvoju schopností a vedomostí vidieckej mládeže. S nadchádzajúcimi európskymi voľbami v roku 2024 projekt GroundUP zdôrazňuje význam zabezpečenia, aby mladí ľudia z vidieckych oblastí neboli opomenutí a mali možnosť ovplyvňovať rozhodnutia, ktoré formujú ich budúcnosť. Najbližšia aktivita nás čaká v Poľsku, od 18.-20.6.2024 a na jeseň v Grécku, ak by ste sa jej radi zúčastnili, neváhajte nás kontaktovať.

Nový projekt ERASMUS+ CZ

Nový Erasmus+ Projekt: "Výmena skúseností a posilnenie úlohy mládeže vo vidieckych oblastiach"

Dňa 23. februára 2024 sme odštartovali nový projekt „Výmena skúseností a posilnenie úlohy mládeže vo vidieckych oblastiach“ v rámci programu Erasmus+ (2023-3-CZ01-KA210-YOU000185055).

Tento ambiciózný projekt, si kladie za cieľ organizovať výmenné návštevy medzi mládežou z Českej republiky, Estónska a Slovenska, počas 18 mesiacov. Tieto návštevy umožnia mladým ľuďom zdieľať svoje skúsenosti a prispieť k vytvoreniu balíčka odporúčaní, pre zapojenie mládeže do aktívneho verejného života.

Rozširujúc úspechy predchádzajúcej spolupráce (foto) na poli mládežníckeho zapojenia, projekt pridáva nové perspektívy vďaka partnerstvu s estónskou organizáciou Leader Union. Predpokladá sa, že prinesie inovatívne metódy pre mládež, aby efektívne vplývala na verejný život, najmä vo vidieku.

Program zahŕňa národné aj medzinárodné

stretnutia zamerané na výmenu osvedčených praxí a strategickú diskusiu, vrátane dôležitosti volieb do Európskeho parlamentu. Projekt tiež zahájí kampaň na podporu mládežníckej úlohy v spoločnosti.

Hlavným cieľom je zlepšiť životné podmienky mladých ľudí, stabilizovať demografickú štruktúru a zdieľať úspešné prístupy. Projekt ponúka mladým ľuďom šancu aktívne sa podieľať na tvorbe lepšej budúcnosti pre svoje komunity a prispieť k posilneniu ich vplyvu na rozhodovacie procesy.

Táto iniciatíva vyzýva k zapojeniu a spolupráci, aby spoločne priniesla trvalé zlepšenia pre mladých ľudí vo vidieckych oblastiach. Najbližšia národná aktivita na Slovensku bude prebiehať počas Hontianskej vínnej cesty (21-22.6.2024), kde mladí ľudia budú pomáhať pri organizovaní tohto podujatia v spolupráci s OOCR stredné Slovensko a s obcami v regióne Hont. Tešíme sa na budúce úspechy a spoločný prínos k rozvoju európskeho vidieka.

Fotografia z predchádzajúcej spolupráce

**OSLÁVTE
SPOLU S NAMI
DEŇ EURÓPY**

**26. APRÍLA 2024
10:00 - 16:00
KRUPINA**

- PREZENTÁCIA EURÓPSKÝCH INŠTITÚCIÍ
- KULTÚRNY PROGRAM
- SLÁVNOSTNÉ OTVORENIE KANCELÁRIE EUROPE DIRECT BANSKOBYSTRICKÝ REGIÓN
- SÚŤAŽE
- HRY
- OBČERSTVENIE

CELÝ PROGRAM: www.edbanksbystrickyregion.eu

**SVÄTOTROJČNÉ
NÁMESTIE
963 01 KRUPINA
(V PRÍPADE NEPRIAZNIVÉHO
POČASIA V KINE)**

 EUROPE DIRECT
Banskobystrický región

 KRUPINA

Europe Direct Banskobystrický región

Od 1. januára 2024 sa OZ Vidiecky parlament mladých stal hosťiteľskou štruktúrou pre Europe Direct Banskobystrický región. Kanceláriu sme otvorili v Krupine na ulici Čsl. armády 1, kde nás môžete nájsť každý utorok od 9:00 do 15:00 alebo po dohode kedykoľvek.

EUROPE DIRECT Banskobystrický región je členom siete EUROPE DIRECT v Slovenskej republike, ktorá je členom celoeurópskej skupiny centier. Tieto centrá sprístupňujú Európu bežným občanom a umožňujú im zapojiť sa do debát o budúcnosti EÚ. Sieť spravuje Európska komisia.

Môžete sa na nás obrátiť s otázkami o politikách, programoch a prioritách EÚ a zapojiť sa do podujatí na tému budúcnosti EÚ.

Takisto navštevujeme školy, kde organizujeme prednášky a diskusie o EÚ a poskytujeme oficiálne publikácie.

V priebehu prvého štvrťroka 2024 sa nám podarilo zorganizovať niekoľko akcií, o ktorých sa viac môžete dozvedieť na našom webe <https://edbanskobystrickyregion.eu/> a na sociálnych sieťach.

Tu je malá ochutnávka:

V stredu 7.2.2024 sme zavítali medzi krupinské dôchodkyne, bývalé pani učiteľky, do klubu dôchodcov v Krupine, a okrem všeobecných informácií o fungovaní EÚ sme s nimi diskutovali aj o ochrane osobných údajov, keďže Deň ochrany osobných údajov si pripomíname 28. januára. Jeho cieľom je zvýšiť povedomie o tom, ako sa údaje zhromažďujú a spracúvajú a pomôcť tak občanom pri ochrane ich súkromia. Seniorky sme povzbudili k účasti na eurovoľbách, ktoré sa budú konať 8.6.2024. Mali radosť z našej návštevy a strávili sme spolu príjemný a užitočný čas.

Krupinčania sa v utorok 13.2. lúčili s obdobím zábav fašiangovým sprievodom po meste oblečení do veselých kostýmov. A naše ED Banskobystrický región bol pri tom. Na našom stanovisku si deti, ale

Burza mincí v dedinke Ladzany

Otvorenie výstavy Vandrovalo vajce

Fašiangy v meste Krupina

Návšteva v klube dôchodcov

Aktivity na školách

Hlavným cieľom návštev škôl je poskytnúť študentom praktické a zábavné spôsoby, ako sa viac dozvedieť o Európskej únii a jej fungovaní. S pomocou interaktívnych hier a aktivít, žiaci objavujú fakty o európskych krajinách, ich populácii a kultúrnych špecifikách.

V diskusiách kladíme dôraz na dôležitosť účasti na eurovoľbách, čo je témou, s ktorou sa mnohí z nich stretnú už tento rok ako prvooliči. Cieľom je podnieť záujem o európske občianske záležitosti a význam účasti na formovaní budúcnosti EÚ.

aj dospeláci, mohli zahrať európske koleso šťastia a následne si vybrať z ponúkaných odmien. Rozdávali sme im materiály k blížiacim sa eurovoľbám, aby sme Krupinčanov povzbudili k účasti 8. júna 2024.

Ladzany, 24. februára 2024 – V duchu osláv 15. výročia zavedenia eura ako oficiálnej meny na Slovensku sme v spolupráci s Vidieckym parlamentom a obcou Ladzany zorganizovali burzu mincí.

Súčasťou burzy mincí bola aj unikátna súťaž – internetové hlasovanie o najkrajšiu dvojurovňovú mincu vydanú na Slovensku. Svoj hlas pridalo 72 účastníkov, pričom za absolútneho víťaza bolo vyhlásená dvojeurová zberateľská minca s motívom „100. výročie – Prvá krvná transfúzia na Slovensku“. Tento motív zvíťazil vďaka svojej historickej hodnote a umeleckému spracovaniu, ktoré oslovilo mnohých hlasujúcich.

8. marca 2024 sme boli súčasťou slávnostného otvorenia 14. ročníka celoslovenskej prehliadky veľkonočných kraslíc pod názvom „Vandrovalo vajce...“ v Novej Bani. Prihovorili sme sa návštevníkom s apelom na účasť v eurovoľbách a tiež sme im predostreli našu ponuku spolupráce a aktivít.

Prednáška na gymnáziu v Novej Bani

- V prvom štvrťroku sme navštívili tieto školy:
- 13. februára Základná škola s materskou školou v Pliešovciach
 - 8. marca SOŠ a Gymnázium Františka Švantnera v Novej Bani
 - 13. marca Základná škola Eleny Maróthy Šoltésovej v Krupine

Na záver by sme vám chceli dať do pozornosti oslavy 20. výročia vstupu SR do EÚ spojené so slávnostným otvorením kancelárie ED v Krupine. Bude to spoločná oslava Dňa Európy spolu so všetkými obyvateľmi Krupiny a okolia, kde sú pozvaní hostia z rôznych organizácií.

Návšteva v ZŠ E.M. Šoltésovej Krupina

Spoločná fotografia členov Vidiecky parlament mladých na Slovensku na Lišove

Výročný teambuilding na Lišove

V dňoch 1. a 2. marca 2024 sa konala významná udalosť pre OZ Vidiecky parlament mladých na Slovensku (VPMS), ktorá spojila príjemné s užitočným v malebnom prostredí obce Lišov. Stretnutie, ktoré sa nieslo v duchu teambuildingu, odštartovalo v piatok príchodom predstaviteľov Združenia mladých farmárov na Slovensku – ASYF. Toto stretnutie otvorilo priestor pre diskusiu o súčasnej a prínosnej budúcej spolupráci a vzájomnej podpore medzi oboma organizáciami. Okrem toho sme absolvovali kolo zábavných spoznávacích aktivít, ktoré prispeli k prelbeniu, či novému budovaniu vzťahov medzi našimi členmi.

Sobotný program bol venovaný výročnej členskej schôdzi VPMS, na ktorej sme spoločne zhodnotili úspechy dosiahnuté v roku 2023 a stanovili ciele na rok 2024. S radosťou sme skonštatovali, že naše rady sa rozrastajú o čoraz viac mladých a aktívnych ľudí, ktorým nie je vidiek lahostajný. Napriek nižšej účasti kvôli chorobe bolo toto stretnutie a brain-storming veľmi prospešný. Toto stretnutie nám okrem možnosti posilniť vzájomné väzby a spoločne plánovať budúcnosť našej organizácie poskytlo aj zábavu, pri ktorej sme všetci zrelaxovali pri dobrom jedle či káve v príjemnej spoločnosti.

Tešíme sa na všetky budúce projekty a ďakujeme každému, kto sa zúčastnil a prispel k úspechu našich aktivít.

Súčasťou bola aj naša najmladšia účastníčka Evka. Takto to videla ona:

Ja som človek, ktorý nikdy nebol na žiadnom teambuildingu alebo na mobilite cez Erasmus. Takže toto bola moja prvá skúsenosť a chcela by som sa s vami podeliť o môj zážitok.

V piatok 1. marca sme prišli ja a moja mamka spolu s ďalšími dvoma členkami na Lišov do Ubytovania u Učiteľky.

Stretla som tam vela nových ľudí, ale aj tých, čo som už poznala.

Keď sme sa navečerali, išli sme do obývačky, navzájom sme sa predstavili a povedali odkiaľ sme.

Na úvod nám Monika predstavila hru „Na prvý dojem“. Sami nikdy nevieme, nevidíme ako na ostat-

ných zapôsobíme. Preto bolo zaujímavé zistiť ako nás pri prvom stretnutí vnímajú ostatní. Hra spočívala v tom, že jeden sa postavil pred všetkých a zatvoril si oči. Ostatní ľudia naokolo mali napísať na lepiace papieriky čo prvé si mysleli keď stretli toho človeka a nalepiť papierik osobe na telo. Následne po „oblepení“ všetkých zúčastnených, sme si lístky prečítali a mali sme povedať, čo nás najviac prekvapilo a s čím sa najviac stotožňujeme.

Nasledovala konverzačná hra. Monika každému rozdala po tri karty, na ktorých boli napísané rôzne otázky. Našou úlohou bolo chodiť okolo miestnosti a opýtať sa „okoloidúcich“ na ich odpovede. Bola to taká dobrá zoznamovačka.

Nakoniec sme sa navzájom podelili o skúsenosti s projektmi cez Erasmus plus za posledný rok. Ja som sa pri tejto časti cítila viac-menej neisto, lebo som osobne ešte nebola na žiadnej mobilite. Nakoniec aj na tomto sústreďení som bola len hosť a pozorovateľ.

Na druhý deň sme išli ku Kubovi do kaviarne a tam sa ľudia rozprávali len tak o živote (ja som len počúvala). Premiestnili sme sa naspäť do ubytovania. Tam prišli ďalší noví ľudia.

Mali sme zase zoznamovačku kde sme povedali ako sa voláme, skadiaľ sme a kde sme boli spolu s Vidieckym parlamentom mladých.

Potom Kubo a Monika rozprávali o všetkom čo Vidiecky parlament zorganizoval v roku 2023 a čo nás bude čakať v roku 2024.

Na záver si mládežníci vyskúšali aké je to navrhnuť a vytvoriť projekt pre Erasmus plus. Ja som nič nerobila lebo, úprimne, netušila som o čo sa jedná, tak som radšej bola ticho a sledovala som čo robili.

A už úplne naozaj na záver sme sa išli najesť do galérie masiek. Tam sme mali fazulovú polievku a langoše.

Boli to zaujímavé dva dni. Erasmus nie je až taký zlý. Možno ma niekedy pošlú na mládežnícku výmenu a aspoň som si s mamkou spravila menší výlet :)

Klub mladých farmárov

Mladí farmári sú neodmysliteľnou a nenahraditeľnou súčasťou agropotravinárskej vertikály. V dňoch 26.-27.1.2024 sa stretli v Prievidzi, aby prediskutovali horúce témy. Do debaty prizvali aj rezortného ministra Richarda Takáča. „Ďakujem za ich prácu, za odhodlanie pracovať v odvetví, ktoré nepozná piatok – sviatok. Verím, že ich úspešný príbeh môže byť motiváciou aj pre ďalšie generácie pestovateľov a chovateľov. Medzi mladými farmármi je veľa tých, ktorí ponúkajú produkty z dvora, kombinujú špecializovanú živočíšnu a rastlinnú výrobu. Za ich produktmi často ľudia cestujú desiatky kilometrov, lebo vedia, že dostanú kvalitu.“ Mladí farmári využili prítomnosť ministra a mali na neho veľa otázok. Mnohé riešil na mieste aj s prítomným Dušanom Gáborom, generalnym riaditeľom sekcie rozvoja vidieka a priamych platieb. Minister Takáč mladým farmárom prizvukoval, že je zástancom sociálneho dialógu, a to aj pri riešení problémov či inovácii agrosektora.

Panelová diskusia sa týkala témy NGT, moderné šľachtiteľstvo, kde sme diskutovali aj o GMO. Nové GMO musia zostať regulované podľa súčasne platnej EÚ legislatívy o GMO, ktorá požaduje označovanie a hodnotenie rizika pre GMO. Táto legislatíva plne vyhovuje a predstavuje pomyselnú zlatú strednú cestu medzi neregulovaným uvoľňovaním GMO a úplným zákazom ich používania. Kto chce teraz nové GMO skúsiť uviesť

ASYF Lučenec, prednáška Jakuba Dvorského

na trh, musí tak najprv preukázať ich bezpečnosť a zabezpečiť označovanie. Akýmkoľvek vychýlením zo súčasnej legislatívy a uvoľňovaním pravidiel pre nové GMO sa pôjde v ústrety GMO priemyslu, čo môže oslabiť dôveryhodnosť európskych inštitúcií v očiach občanov EÚ, ktorí dlhodobo odmietajú GMO.

Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR v odpovedi na občiansku petíciu uviedlo, že vyhovuje petícii „Udržujte prísnu reguláciu a označovanie nových GMO!“.

Za Vidiecky parlament pozvanie prijala Mária Behanovská, Peter Sudovský, za Občiansku iniciatívu Slovensko bez GMO

ASYF Lučenec, príhovor ministra Takáča

Panelová diskusia ASYF Kežmarok

2-3.2.2024 sa konal druhý klub mladých farmárov v Lučenci.

Organizovalo ho Združenie mladých farmárov na Slovensku – ASYF a Národná sieť rozvoja vidieka SR. Toto stretnutie poskytlo jedinečnú platformu pre výmenu skúseností, názorov a inovatívnych nápadov, ktoré sú nevyhnutné pre dynamický rozvoj agrosektora. Je nám ctou, že aj naše občianske združenie Vidiecky parlament mladých na Slovensku, mohlo byť aktívnou súčasťou tohto podujatia. Spoločne sme diskutovali a hľadali efektívne spôsoby spolupráce a podpory, aby sme reagovali na potreby mladých farmárov a prispievali k celkovému rozvoju vidieckych oblastí. Velmi ma teší záujem mladých ľudí zapájať sa do vidiekeho života, pretože ich inovácie, energia a spolupráca sú kľúčové pre udržateľnú budúcnosť nášho vidieka.

9.-10. februára 2024 v Kežmarku sa konal tretí klub mladých farmárov.

Program bol pestrý a zaujímavý.

Prezentácia Národnej siete rozvoja vidieka, možnosti mechanizácie pre menšie farmy, aktuálne najpodstatnejšie plánované zmeny v podporách, rok 2024, administrácia žiadosti, načo si dávať pozor, re-

gistrovanie zvierat, založenie chovu, predchádzanie chorobám v chove, úvery s finančnou podporou štátu.

► **Panelová diskusia I. – Zásady manažmentu. Ako riadiť farmu** – Ing. Ľudovít Dubovský – rodinný farmár Ing. Ondrej Dvořák – agromanažér Ing. Alexander Palágyi – zastupuje víťaza agromanažér roku 2022.

► **Ako hnojiť a starať sa o pôdu.**

► **Panelová diskusia II. – Mladí ľudia v poľnohospodárstve.** Ing. Mária Behanovská – Vidiecky parlament, Ing. Stanislav Marhefka – riaditeľ Strednej odbornej školy agropotravinárskej a technickej, Ing. Mgr. Peter Trišč – farmár s pozemkom pri rómskej osade.

Nasledovala diskusia a pozvanie na farmu Strednej školy agropotravinárskej a technickej v Kežmarku.

Je smutné, že neprijali pozvanie: Zástupca Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR. Zástupca Pôdohospodárskej platobnej agentúry. Zástupca Rady mládeže Slovenska.

Pracovná vyťaženosť? Do Kežmarku je ďaleko z Bratislavy? Či vidiek a mladí ľudia na vidieku nie sú prioritou?

Na vidieku sa aj v minulosti udiali rôzne zaujímavosti

V malebnej obci Psiare (1209) ležiacej na pravom brehu rieky Hron, kde Štiavnické pohorie sa skláňa k Inoveckým vrchom sa narodil MICHAL /JOZEF MAJER 3. augusta 1881. zomrel v roku 1956, ktorý pred viac ako storočím vo svojej zámočnickej dielni zostrojil prvé slovenské auto.

Pôvodné prevedenie „Drndičky“

„Drndička“ púta pozornosť aj mladej generácie, čo vypovedá o tom, že aj mladí doceňujú tvorivosť dávnych generácií, Mária Hronská.

Vznik auta podnietilo stretnutie pána Majera s bulharským cárom Ferdinandom Coburgom. Cárovi sa pokazilo auto na ceste do Sv. Beňadika, neďaleko Psiar. Pán Majer sa mu ponúkol auto opraviť, čo sa mu aj úspešne podarilo. Ako odmenu od cára požadoval dokumentáciu od auta, kolesá a volant, čo mu cár aj poslal. Prevodovku mu zhotovili v Kachelmanových strojárňach vo Vyhniach a auto si so svojimi učňami vyhotovil. Miestni obyvatelia ho pomenovali ho „Drndička“.

Oživiť spomienku na „Drndičku“ sa podujala Autorka modelu umelecká kováčka Andrea Kosecová. Na jeho vytvorení pracovala spolu s otcom a bratom zhruba päť mesiacov a vznikol v kováčskej dielni v Hajnáčke v okrese Rimavská Sobota. Model Drndičky zostrojili na základe historických fotografií. Je vyrobený zo železa a žiarovo zinkovaný, aby odolával

Maketa „Drndičky“

korodovaniu. „Jeho zostrojenie bolo časovo náročné, aj práce na ňom bolo veľa,“ skonštatovala mladá kováčka, ktorá je autorkou viacerých sôch a plastík.

Dňa 25. januára – V Hronskom Beňadiku v okrese Žarnovica slávnostne odhalili model uvedeného prvého slovenského automobilu, a od tej doby zdobí námestie obce. Drndička je súčasťou mapy Cobur-

govskej železnej cesty, ktorú Banskobystrický kraj podporuje ako vznikajúci turistický produkt vedúci po stopách Coburgovcov v regiónoch kraja. Coburgovská tematika prepája regióny naprieč krajom a má nezastupiteľné miesto nielen z pohľadu kultúrne-historického dedičstva, ale aj z hľadiska rozvoja cestovného ruchu.

Lokálny systém s globálnym efektom

odborný seminár na SPU v Nitre

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre zorganizovala vo Výskumnom centre AgroBioTech SPU seminár poskytujúci priestor pre tvorcov a realizátorov poľnohospodárskych politík, rezortných samosprávnych organizácií, členov SAPV, vrcholových manažérov a výskumníkov, ktorí sa zaoberajú strategickými a manažérskymi otázkami v poľnohospodárstve.

Rečníci:

- Ing. Petr Blahynka Agrokoncern, a.s. „Dopad zmeny systému svetového poriadku na poľnohospodárstvo“,
- Mgr. Ing. Jarmila Dúbravská, PhD. Členka európskeho a hospodárskeho sociálneho výboru „Poľnohospodárstvo EÚ po roku 2027“

Prítomní boli aj študenti SPU, za Vidiecky parlament Mária Behanovská a Karol Herian

Mária Behanovská v rámci diskusie na seminári

Z vidieka do sveta

„My sme budúcnosť tejto generácie, no práve preto musíme začať konať teraz.“ Aj takto sa vyjadril Victor Toma, ktorý s pomocou svojich kamarátov založil projekt European Youth Village, ktorá sídli v Rumunsku.

Práve do rumunskej dediny s názvom Simon Village v blízkosti mesta Bran boli vyslaní aj naši zástupcovia Vidieckeho parlamentu mladých na Slovensku v dňoch 18.01.2024 – 26.01.2024. Projekt podporovaný programom Erasmus Plus niesol názov FROM RURAL TO PLURAL, čo by sme pokojne mohli pre lepšie pochopenie preložiť Z VIDIEKA DO SVETA.

Keďže samotný projekt bol o budovaní partnerských vzťahov v rámci tréningového programu, v úvode nemohli chýbať zoznamovacie aktivity. Projektu sa zúčastnilo 39 pracovníkov s mládežou zo 14 krajín, takže spoznávanie bolo o čosi náročnejšie. Po úspešných prvých chvíľach predstavil spomínaný Victor Toma projekt European Youth Village.

O čom teda spomínaný projekt je?

Projekt podporuje iniciatívu zapájať mladých, ktorí bývajú vo veľmi odlahých oblastiach, do aktivít spojených s mládežou, dáva im nové možnosti

Identifikácia problémov v našej organizácii

v oblasti vzdelávania, profesionálneho vývoja, kultúry, rôznorodosti, dobrovoľníctva, participácie, ale aj mládežníckej politiky, rozhodovacích procesoch a spolupráce. Podporuje komunikáciu medzi mladými a vyššími inštitúciami, taktiež podporuje vznik komunit, ktoré môžu v budúcnosti fungovať na medzinárodnej úrovni, a tak upovedomiť o problematike aj ľudí z iných krajín.

Náš projekt po odprezentovaní

Po predstavení hlavného programu samozrejme nesmel chýbať predstavenie ďalších 13 organizácií, ktoré by v budúcnosti mohli spolu spolupracovať. V tejto časti aj naši zástupcovia z VPMS predstavili organizáciu a priblížili, čo je našim cieľom.

Po vzájomnom spoznávaní sa konečne účastníci mohli začať zaoberať problematikou podrobnejšie, a to tak, že rozdelení do skupín podľa národov museli identifikovať najčastejšie problémy pracovníkov s mládežou, s ktorými sa stretávajú, tak isto porozmýšľať nad riešeniami na tieto problémy, a tak isto mali zahrnúť aj to, ako sa budú snažiť spolupracovať s EYV (v jednotlivých bodoch). Ďalšie aktivity boli zamerané na porovnávanie výsledkov z predošlej spomínanej aktivity a zameraním sa na najčastejšie problémy, ktoré má viacero krajín spoločných. Výsledkom boli najčastejšie deficit miest, kde by sa mladí mohli stretávať, ale aj nedostatok vedomostí

a nezáujem, či už zo strany mladých, pracovníkov s mládežou, či vyšších autorít.

Hlavným bodom tohto tréningového programu bolo vytvorenie projektového zámeru – nápadu, ktorý si vytvorila skupina ľudí, ktorí vyznačili podobné problémy ako tie najdôležitejšie. A tak po absolvovaní teoretickej časti, kde bolo vysvetlené, ako sa taký projekt píše a čo všetko musí obsahovať, sa všetci pustili do svojej práce. Témy zneli rôzne – od zapájania mladých z odlahých oblastí do rozhodovacích procesov až po sexuálne témy, témy mentálneho zdravia a podobne. Na projekt mali pol dňa, na konci však museli svoj projekt prezentovať. Prezentácia bola však špecifická, každý tím mal 20 minút na prezentáciu spolu s praktickou časťou, ktorá mala ukázať, ako by sa daný projekt dal aplikovať v praxi.

Ako je už zvykom pri zahraničných programoch, ani tu nesmeli chýbať takzvané „intercultural nights“, teda noci, kde sa každá krajina mala odprezentovať, a samozrejme ruka v ruke s jedlom, národnou hudbou. Aj tu naše zástupkyne odprezentovali Slovensko spolu s Horalkami, no tentokrát bez pálenky.

Po úspešných siedmich dňoch sa projekt ukončil, a naši zástupcovia VPMS sa vydali na cestu domov s tým, že budú môcť svoje poznatky podať ďalej v našej krajine a implementovať všetko, čo sa naučili a tešia sa na ďalšiu spoluprácu s EYV, alebo s akoukoľvek inou organizáciou, ktorú mali možnosť spoznať.

Predstavitelia VPMS predstavujú organizáciu na NGO fair

Intercultural night

Porovnávanie výsledkov s inými krajinami

Pozvánka na mládežnícku výmenu

Prínos prepojenia teórie s praxou

Za posledné roky sme na Slovensku zaznamenali neustály pokles v rozvoji poľnohospodárstva a to zvlášť v živočíšnej výrobe a následne i samotného potravinárstva. Neustále sa znižujú počty hospodárskych zvierat, stále sú nedoriešené vlastnícke vzťahy samotnej poľnohospodárskej pôdy, znižuje sa vlastná potravinárska výroba a stále viac potravín sa dováža zo zahraničia. Slovensko sa stalo nesebestačné vo výrobe základných potravín. Pritom celosvetový trend a strategický cieľ každého vyspelého štátu je zabezpečiť čo najväčšiu potravinovú sebestačnosť. (U nás sme predsa boli do r. 1990 sebestační vo výrobe základných potravín). Na súčasné problémy i na naliehavé problémy viac krát v minulosti upozorňoval nadriadené orgány i náš Vidiecky parlament.

Pracovný workshop v SOŠ v Pruskom

Jednou dôležitou príčinou výrazného poklesu výroby vlastných potravín je aj nedostatok mladých vzdelaných a zaniietených pracovníkov ochotných pracovať v pôdohospodárskom rezorte. Mnohí výrobcovia potravín a zvlášť chovatelia hospodárskych zvierat zanikli i pre nedostatok zvlášť mladých pracovníkov. Mladí ľudia už prevažne stratili vzťah k pôde (to treba pestovať už od základných škôl), mladí radšej idú pracovať do zahraničia, lebo tam sú lepšie platení, a doposiaľ sa práca v agrosectore dostatočne nedocenila.

Tých problémov zvlášť v poľnohospodárskom rezorte je celá rada, no bude potrebné postupne ich riešiť. Je veľmi potešiteľné, že niektoré odborné školy začali brať väčší dôraz na prepojenie teórie s praxou. Iba týmto spôsobom možno lepšie zainteresovať mladých ľudí na reálny život. Vynikajúcim príkladom je

aj Stredná odborná škola v Pruskom, kde pani riaditeľka Ing. Janka Fedorová už niekoľko rokov realizuje tzv. duálny systém vzdelávania. Duálne vzdelávanie je vlastne systém odborného vzdelávania a prípravy na výkon povolania, ktorý sa vyznačuje najmä úzkym prepojením teoretického všeobecného a odborného vzdelávania s praktickou prípravou u konkrétneho zamestnávateľa. Výučba v škole sa pravidelne strieda s praktickým vyučovaním v priestoroch zamestnávateľa. Týmto spôsobom sa tak zabezpečuje, že vzdelávanie a príprava študenta na výkon povolania plne zodpovedajú požiadavkám praxe u zamestnávateľov. Takýto spôsob vzdelávania sa uskutočňuje už vo viacerých štátoch Európy a je podstatným prínosom pre úspešný rozvoj každého štátu.

K tomu, aby odborná škola zabezpečila úspešné prepojenie s konkrétnou praxou je potrebné pozyvať na školu zástupcov príbuzných odborov a hľadať vzájomné výhodné prepojenie. Pani riaditeľka Ing. Janka Fedorová v Pruskom za týmto účelom každoročne zvoláva zástupcov príbuzných podnikov ako aj zástupcov ministerstva pôdohospodárstva i školstva na pracovné workshopy, ktorých sa zúčastňujú i zástupcovia Vidieckeho parlamentu. Treba ozaj poďakovať pani riaditeľke SOŠ v Pruskom za ich aktivity, ktoré sú vzorom aj pre ostatné odborné stredné a aj vysoké školy.

Mladí ľudia sú našou budúcnosťou a je potrebné sa im podstatne viac venovať nielen pre ich osobný rast, ale aj pre celkový rozvoj nášho hospodárstva. K tomu práve aktívne prepojenie výučby mládeže formou duálneho vzdelávania má veľký význam pre náš budúci rozvoj.

náš vidiek

1/2024

štvrtročník
ročník XXI.

ČASOPIS VIDIECKEHO PARLAMENTU NA SLOVENSKU

PARTIZÁNSKE

strany 4–5

**Stredné Ponitrie
vo filatelii**

strany 6–13

**Liečivé
rastliny**

strany 14–16

Salašníctvo

strany 18–19

Apríl – mesiac lesov

strana 17

Obsah

- 4 História mesta Partizánske
- 6 Magna Via na strednom Ponitří – vo filatelii
- 14 Liečivé rastliny nášho vidieka I. časť
- 16 Liečivé rastliny nášho vidieka II. časť
- 17 Apríl – mesiac lesov
- 18 Salašníctvo
- 20 O užitočnosti ľudskej činnosti

náš vidiek

Ročník: XXI.

Číslo: 3-4/2023

ISSN: 1339-1542

Vydavateľ:
 Občianske združenie
 Vidiecky parlament na Slovensku
 Kapitulská 13
 974 01 Banská Bystrica
mobil: 0915 446 538
e-mail: vipa@vipa.sk
 maria.behanovska@gmail.com
 www.vipa.sk

Vychádza štvrtročne pre vnútornú potrebu organizácie. Nepredajné.

Náklad: 1000 ks

Uzávierka nasledujúceho čísla:
20. júna 2024

Redakčná rada:
 Ing. Mária Behanovská,
 doc. Ing. Miroslav Habán, PhD,
 Ing. Karol Herian, CSc
 doc. Ing. Jozef Húška, CSc.

Grafická úprava a ilustrácie:
Ing. arch. Pavol Borodovčák

Tlačiareň:
Róbert Jurových – NIKARA, Krupina

Príspevky sú zverejňované tak, ako boli zaslané autormi a neprešli jazykovou úpravou.

Foto na titulnej strane obálky:
Partizánske, webová stránka mesta

Foto na 2. strane obálky:
Kostol Božského Srdca Ježišovho v Partizánskom, webová stránka mesta

*Smrteľníka nedosiahne
 v živote nič bez
 veľkej námahy*

NIL SINE MAGNO

**VITA LABORE DEDIT
 MORTALIBUS**

– Horatius

Príhovor do prestupného roka

Začiatok roka znamenal vstup do prestupného roka. Postúpili sme do ďalšieho obdobia vývoja – absolvovali sme prezidentské voľby a potrápili sa s prípravou ďalšieho čísla Nášho vidieka 1/2024. Mnohí sa tešia na dobré a zaujímavé čítanie, ale dajme si ruku na srdce – prejavili sme aspoň snahu podporiť Občianske združenie Magna Via? Pre vedenie o.z. je každé vydanie záťažou dať dohromady prostriedky na vydanie čísla a na zabezpečenie príspevkov.

Podpora zdola je veľmi slabá – nehovorím, príspevky asi nedokáže každý dodať, ale prejavíť podporu darovaním 2% z daní, alebo prispieť nejakou malou sumou zaslaním na účet nie je zase taká námaha, akú som naznačil v názve príhovoru. Každé číslo je výsledkom veľkej námahy (a upadajúceho nadšenia). Rád by som preto obrátil znova pozornosť čitateľského fóra na potrebnú finančnú podporu. navyše yávratne rýchlo sa nám blíži vytýčená méta dôstojnej oslavy 500 – ročnice cesty Via Magna a 25. rokov existencie O.z. Magna Via. Naozaj je potrebné zaktivizovať priaznivcov, členov, sympatizantov a mestá k účasti na plánoch zdola... Niektoré mestá a obce sa nepriznávajú k členstvu, ľudia sa pomenili a dva roky stagnácie počas pandémie utlmili informácia a zanesli prachom zabudnutia. (*Et post malam segetem serendum est – Aj po zlej žatve treba zasiať*) – hovorí Seneca ml. a preto sa nevzdávame. Vždy je dobré vedieť, nie to kam sa ide , ale ako treba ísť, aby sme dosiahli cieľ. Musíme ísť spolu a k tomu Vás chcem povzbudiť.

Ing. Jozef Garlík, PhD.
člen výboru Magna Via o.z.

História mesta Partizánske

1. časť

Na trase Via Magna prechádzame cestou, ktorá si pamätá históriu spred 500 rokov, čo je naozaj úctyhodné. Keď pozrieme realite do očí, na prvý pohľad by nás mohlo prekvapíť, že smerujeme do mesta Partizánske, ktoré patrí k najmladším mestám Slovenska. Musíme však vidieť hlavné historické súvislosti a historickú trasu, ktorá prechádzala teritóriom súčasného mesta, pretože jeho súčasťou je aj bývalá osada, neskôr mesto s rôznymi názvami, ktoré sa menili. Dalo však základ súčasnému stavu a to je historická a najstaršia mestská časť – Šimonovany. Názov obce je doložený z roku 1260 ako Symoni, z roku 1773 ako Sminowany, z roku 1786 ako Ssimnowany, z roku 1808 ako Ssimoňovany, z roku 1920 ako Šimunovany, Šimoňany, z roku 1927 ako Šimonovany, maďarsky Simony, od roku 1938 známe ako Baťovany a od februára 1949 ako Partizánske.

V roku 1324 patrila obec tunajším zemanom Simonyiovcov, v rokoch 1332–1337 je doložený farský kostol Panny Márie. V rokoch 1681–1734 tu bolo artiktonické miesto evanjelickej cirkvi. V roku 1436 mala obec 11 port, v roku 1601 mlyn a 38 domov, z toho 10 šľachtických, v roku 1715 mala 10 daňovníkov a troch remeselníkov, v roku 1828 mala 74 domov a 500 obyvateľov. Zaoberali sa poľnohospodárstvom. Za I. ČSR obyvatelia pracovali na veľkostatku E. Salzbergera, kde bol aj liehovar.

V roku 1938 odkúpila firma Baťa veľkostatok a v chotári začala budovať obuvnícky závod a obytné budovy. Vzniklo tu priemyselné mesto Baťovany. Vznik a história mesta je úzko spätá so zlínskou firmou Baťa. 8. august 1938 bol pre región Hornej Nitry veľmi významný. Bol to deň, kedy sa pod gesciou formy Baťa, na sútoku rieky Nitry a Nitrice v chotári starobylej obce Šimonovany, začala výstavba novej osady. Dostala názov Baťovany a postupne sa stala domovom pre tisíce zamestnancov rozrastajúcej sa Baťovej obuvníckej fabriky v Šimonovanoch.

S prudkým rozvojom výroby vo fabrike začala v Šimonovanoch vyrastať osada Baťovany s modernými obytnými a spoločenskými budovami. S narastajúcim významom osady získali Baťovany v roku 1948 atribúty obce a následne mesta. Do roku 1948 mesto

nieslo názov Šimonovany, v rokoch 1948 – 1949 Baťovany, o rok neskôr boli 9. februára 1949 premenované na Partizánske a stali sa sídlom nového okresu Partizánske. Továreň, na počesť obyvateľov, ktorí sa zapojili do SNP, bola 13. februára 1949 premenovaná na Závody 29. augusta (ZDA).

Kataster mesta Partizánske je súčasťou severného výbežku Podunajskej pahorkatiny, pričom mierne zvlhnený reliéf prechádza na juhovýchode k pohoriu Tribeč. Hlavným vodným tokom v meste je rieka Nitra, ktorá tečie v smere od východu na západ južným okrajom mesta. Súčasťou katastrálneho územia sú vodné toky Nitrica, Kršteniansky potok a Žabokrečský potok. Z vodných plôch na území mesta leží vodná nádrž Bager a zamokrená lokalita Bahná, ktorá je navrhnutá za Chránený areál. Mesto Partizánske je bohaté na podzemné vody, čo potvrdzuje niekoľko vrtov. Na celom území mesta vyvierajú minerálne vody v 3 samostatných prameňoch. Obklopené je výbežkami Strážovských vrchov a pohoria Tribeč a je vstupnou bránou do hornej Nitry. Od roku 1976 sú súčasťou Partizánskeho aj pričlenené obce Veľké Bielice, Malé Bielice a Návojevce.

Partizánske, kedysi označované za mesto obuvi, dnes žije dynamickým kultúrno-spoločenským životom.

Národná kultúrna pamiatka – gotický vodný hrad v Šimonovanoch

Mesto Partizánske je členené na 9 mestských častí:

Centrum-Baťovany
Luhy I
Luhy II
Malé Bielice
Návojevce
Šimonovany
Šípok
Štrkovec
Veľké Bielice

Erb mesta

Historicky najcenejšiu časť mesta Partizánske, ku ktorej sa vlastne viaže aj cieľ našej dnešnej návštevy mesta po trase Magna Via, je miestna časť Šimonovany, konkrétne Vodný Hrad.

História

Územie dnešného mesta Partizánske bolo osídlené v neolite, bolo tu sídlisko volútovej kultúry, popolnicové pohrebisko lužickej kultúry z mladšej doby bronzovej, slovanské pohrebisko z doby veľkomoravskej. Obec je listinne doložená okolo roku 1260 keď sa spomína cesta vedúca okolo nej.

Najstarší dospialí stojaci kaštieľ na Slovensku v Partizánskom, mestská časť Šimonovany. Prvé zmienky o kaštieli, ktorý mal pôvodne obrannú funkciu, pochádzajú z 12. storočia. Neskororománsky hrádok pozostával z obrannej veže, ktorá bola domyselne situovaná v meandri rozvetvenej rieky

Nitry a preto aj názov Vodný hrad. Prvá písomná zmienka o kaštieli pochádza z roku 1260 a hovorí sa v nej o obci Symoni. Pomenovanie obce súvisí so šľachtickým rodom Šimoniovcov, ktorý ju vlastnil a taktiež kaštieľ od jeho počiatku až do vymretia rodu v 20. storočí. Goticko-renesančný kaštieľ nadobudol svoju súčasnú podobu v 15. storočí, kedy ho Šimoniovcovia prebudovali z obrannej pevnosti na základe povolenia kráľa Žigmunda. Neskôr, v 16. storočí, kaštieľ prešiel renesančnými úpravami a v 80-tych rokoch 19. storočia bol reštaurovaný a reproduktované boli aj renesančné úpravy zo 16. a 17. storočia. Po druhej svetovej vojne bolo okolie kaštiela rozparcelované na domovú výstavbu, následkom čoho zaniklo opevnenie kaštiela z čias renesancie a neskorej gotiky. Posledná významná obnova Vodného hradu v Šimonovanoch sa uskutočnila v roku 2015. V súčasnosti je kaštieľ sprístupnený širokej verejnosti. Nachádza sa tu vyznamené pracovisko mestskej knižnice s čítárňou, študovňou a taktiež expozitúra mestského múzea.

V tejto súvislosti si dovoľím čitateľov upozorniť na príspevok MVDr. Milana Šajgalika, ktorý sa venoval územiu v okolí Šimovian (Partizánskeho) a priblížil nám krásu a historickú spätosť tohto územia s trasou Via Magna.

S bohatou históriou mesta Partizánske sa oboznámime v nasledujúcom čísle nášho časopisu a budeme sa venovať najmä novej histórii po zmene názvu na Partizánske.

ZDROJE

Vlastivedný slovník obcí na Slovensku, 2. časť (<https://www.e-obce.sk/obec/partizanske/2-historia.html>)
<https://domalenka.sk/atrakcie/kastiel-v-simonovanoch>

Magna Via na strednom Ponitří – vo filatelii

V tomto čísle Nášho vidieka 1/2024 sa vyberieme na putovanie po dávnych poštových trasách (Obr. 1 až 4) v oblasti stredného Ponitria, kde nás čaká veľa príjemných prekvapení. Cieľom dnešnej cesty je okresné mesto Partizánske vzdialené od Topolčian len 19,4 km, čo je iba 23 minút cesty autom. V predchádzajúcom čísle Nášho vidieka sme na tomto úseku a navštívili Chynorany aj Žabokreky nad Nitrou.

Do centra Partizánskeho je odtiaľ necelých 5 km. Na okraji mesta, v Malých Bieliciach (dnes súčasť mesta Partizánske), pocestných lákajú Termály so svojimi hrejivými liečivými prameňmi.

Pri našom dnešnom putovaní po Via Magna (Obr. 1-5) s Občianskym združením Magna Via o.z. slovenským vidiekom v okolí Topolčian sa vrátíme späť do Veľkých Ripňan a trasu do Topolčian prejdeme bočnou cestou, popod vrchy Inovca. Bol by hriech, nespoznáť tunajšie svetovosti! Na krátkom úseku nás budú lákať naozaj výnimočné miesta, dokumentované aj filatelisticky – poštovými známkami a pečiatkami. Donedávna sme ani netušili, aké jedinečnosti nie len európskeho významu sa tam nachádzajú. Veľkým objavom boli zlaté poklady z Bojnej a najnovšie aj „bomba“ z Nitrianskej Blatnice. Historická významnosť a výnimočnosť týchto miest a archeologických nálezov si vyžadujú, aby sme im venovali patričnú pozornosť, spoznávali ich a boli patrične hrdí na unikátne dedičstvo po našich predkoch.

Poznáme svoju vlasť a jej históriu? Krásne, jedinečné zákutia, či regionálne špeciality? Alebo – zahraničie je lákavejšie? Importované výrobky sú „onakvejšie“? Nedáme zarobiť domácim? Prichádza mi na um príhoda z pred pár desiatok rokov, ktorú som vtedy hneď nepochopil. Môj známy navštívil priateľa vo vtedajšom západnom Nemecku. Pri východe z mesta natankovali benzín. „Prečo, keď máš ešte pol nádrže?“ Spytoval sa. „Dám zarobiť, nášmu“. Však z jeho daní mesto môže financovať potrebné!“

U nás sme sa tomu ešte nenaučili. Veď len takým jednoduchým zakúpením ovocia, či zeleniny vyprodukovanéj u nás, podporím nášho výrobcu, možno práve aj suseda, ktorý je v takom podniku zamestnaný.

Podme teda na výlet, za vzrušujúcim poznávaním výnimočností Stredného Ponitria, kde Partizánske je už vstupnou bránou do Horného Ponitria. Východným bodom cesty budú Veľké Ripňany, ktoré sú na známke „Dávne poštové trasy – Magna Via“ vyznačené v ľavom rohu mapky ako „Rippin“ (Obr. 1 a 4). Červená čiara na mape vinúca sa cez CASCHAU (dnešné Košice) na pravom okraji známky, predstavuje novú – severnú trasu poštovej linky z Viedne do Sedmohradska (miesto pôvodnej cez maďarské územie). Viedla cez Bratislavu a územie dnešného Slovenska, aj Ripňany (keďže po porážke uhorského vojska pri Moháči 29.8.1526 turecké vojská postupne obsadzovali a okupovali juh územia vrátane Budína. Preto uhorský snem na zasadnutí v zime 1535 zákonným článkom 49/1536 vyhlásil Bratislavu za hlavné mesto Uhorska. Bola ním štvrt tisícročia – až do r. 1783, keď Jozef II. preložil sídlo centrálnych úradov do Budína. Budapešť vznikla o sto rokov neskôr, v r. 1872 zlúčením Budína a Pešti. Pešť bola kedysi slovanskou osadou, čo dokumentuje aj prvý záznam z r. 1148, kde sa uvádza ako Pec. Aj tu nám poslúži filatelia ako dokument doby – zachované

Obr. 1 – 2 – 3. Známká Magna Via (1), obálka známkového zošitka (2) a vnútro so 6 samolepiacimi známkami. Vydané 30.4.2020. POFIS č. 711.

odtlačky poštových pečiatok s nemeckým textom znejú „Offen“, čo v preklade znamená pec.)

Trasa dnešnej cesty, je dlhá takmer 50 km (plus zachádzka do V. Klíža). Vedie rovinatým, miene zvláňeným terénom Tribečsko-Inoveckého regiónu od V. Ripňan po Partizánske, ale bude mať dve výnimky – pri stúpaní chodníkmi do hôr Považského Inovca v Nitrianskej Blatnici a v Bojnej.

VEĽKÉ RIPŇANY, náš východzí bod, ležia vo výške 156 – 243 m n. m. Zo všetkých navštívených obcí sú vyššie iba Lipovník (262 m n.m.) a Veľký Klíž (250 m n.m.). Prvý záznam o obci Rippin je

Obr. 4. Príležitostná poštová pečiatka používaná na pošte V. Ripňany pri slávnostnom uvedení známky 30.4.2020.

z roku 1156. Najvýznamnejšou pamiatkou je tu rímskokatolícky kostol sv. Jána Nepomuckého z roku 1592. Cestou do Topolčian navštívime dve naozaj výnimočné archeologické pamiatky v Nitrianskej Blatnici a Bojnej. Máme na výber 7 km dlhú trasu cez obec Radošinu (konečnú stanicu niekdajšej železničnej trate Zbehy – Radošina, o oživenie ktorej sa snažia obyvatelia regiónu), alebo o 1 km dlhšiu, keď pred obcou Lužany odbočíme vľavo a zakrátko sme v Nitrianskej Blatnici (242 m n. m., 1242 obyvateľov). Prvá písomná zmienka o obci vtedy zvannej Sarfew je z r. 1185. V pamäti starších je dodnes zachované meno Šarfia. Významnou kultúrnou pamiatkou obce je stredoveký kaštieľ, ktorý prestavali v renesančnom štýle (1578), neskôr v barokovom. Obklopuje ho prírodno-krajinársky park z prelomu 18. a 19. storočia.

Od kultúrneho domu v strede obce sa vyberieme po zelenej značke do hôr na východných svahoch Považského Inovca. Po ľavej strane minieme kostol Povýšenie sv. Kríža a na konci obce park so spomínaným kaštieľom. Naša nenáročná 5 kilometrová pešia túra do Krahulčích vrchov povedie do miest zaniknutej ranostredovekej osady, k národnej kultúrnej pamiatke – románskej kaplnke sv. Juraja (450 m n.m.) pod vrchom Marhát. Kaplnka, ľudovo nazývaná Jurko, sa dlho považovala za renesančnú, keďže v zázname o vysviacke (1541) nie je zmienka, že

Obr. 5. Rytina poštového jazdca (z čias rozkvetu Magna Via) zobrazená na obálke prvého dňa vydania (FDC) známky „Európa 2020: Dávne poštové trasy – Magna Via“. POFIS č. 711.

Obr. 6. Rotunda sv. Juraja pri Nitrianskej Blatnici je nie len našou najstaršou stojacou sakrálnou stavbou, ale aj v strednej Európe. Radí sa aj k najstarším pútnickým miestam na Slovensku. Predstavuje významný bod na Cyrilo-metodskej pútnickej ceste. (Rada Európy 29.4.2021 zaradila Cyrilo-Metodskú pútnickú cestu medzi certifikovanými kultúrne cesty) Známkou 40 x 30 mm spoločného vydania s Arménskom z 28.2.2023.

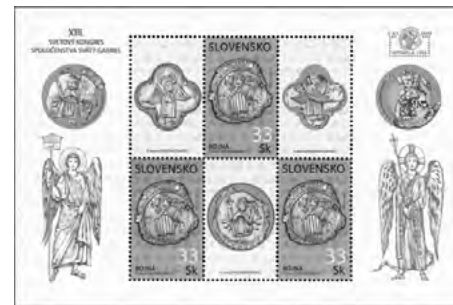
bola obnovená z ruiny. Ale v 70. rokoch 20. storočia výskumy vedené Alexandrom Ruttkayom preukázali nie len ranostredoveký pôvod základov kostola, ale podľa nálezov z príslušného cintorína bol vznik stavby kladený do 11. storočia. Unikátom je, že napriek schátraniu v 13. storočí, sa zachovali pôvodné múry až do výšky takmer 6 metrov (zdokumentované vďaka komplexnému reštaurovaniu stavby v rokoch 2009 – 2016, kedy nastal prelomový zvrst poznamok o vzniku stavby). Reštaurátorský výskum vedený Jozefom Doricom v roku 2010 objavil pôvodné predrománske okno a zamurované drevené prvky umožnili presné datovanie). Využitím najmodernejších metód a prác svetových laboratórií bol stanovený úctyhodný vek rotundy: jej vznik sa viaže k rokom 790 až 870, čím sa stala najstaršou stojacou sakrálnou stavbou Slovenska i strednej Európy! (Kostolík ukrytý v lesoch je viditeľný z diaľky už desiatok kilometrov na ceste z Nitry do Veľkých Ripňan.)

Rotunda sv. Juraja pri Nitrianskej Blatnici (Obr. 6) je najstaršou stojacou sakrálnou stavbou na území Slovenska, ale aj strednej Európy. Radí sa aj k najstarším pútnickým miestam na Slovensku. Predstavuje významný bod na Cyrilo-metodskej

pútnickej ceste európskeho významu. K rotunde Jurko vedie viacero značených turistických ciest. Ale trasa z Nitrianskej Blatnice je výnimočná! Práve tadiaľto prechádzala pred viac než tisíc rokmi významná cesta spájajúca Nitrianske kniežatstvo s Považím (Ducové) a ďalej pokračovala na Moravu. V 13. storočí, zrejme ukončením ťažby a spracovania zlatej a železnej rudy, sa obdobia, aj rotunda, druhý raz zmenili na ruiny a zarastali lesom. V roku 1541 bola rotunda obnovená a v 17. storočí k nej pristavali pustovníu. Od tých čias je tu živá tradícia svätoturajských púť, ktoré sa konajú v nedeľu vo sviatok sv. Juraja 24. apríla, alebo v prvú nasledujúcu nedeľu po dni tohto sviatku. Medzi významných žiakov tejto pustovníckej školy patrili aj ostrihomský primas kardinál Ján Scitovský (1. 11. 1785, Košická Belá – 19. 10. 1866, Ostrihom). O škole uvádza Helena Greždová v príspevku Rímskokatolíckej školy v Nitrianskej Blatnici do roku 1918 (In <https://nitrianskablatnica.sk/wp-content/uploads/2021/03/Rimskokatolíckej-skoly-v-Nitrianskej-Blatnici-do-roku-1918.pdf> str. 11-14) aj nasledovné pozoruhodnosti: Tradícia pustovníkov pri kostolíku sv. Juraja bola živá až do prvej polovice 19. storočia. Podľa záznamu v úmrtnej

Obr. 7. Archeologická lokalita Ducové-Kostolec. Základy kostola na veľmožskom dvorci v Ducovom pri Piešťanoch predstavujú vernú kópiu základov Jurka z Nitrianskej Blatnice, ktorý stojí na opačnom – východnom úbočí. Poštová známka POFIS č. 232 vydaná 10.4.2001 nás zavedie do vnútra palisádového opevnenia a zoznamuje s tamojšími nálezmi – ženským šperkom a ozdobným gombíkom. Rozmery známky: 40 x 23 mm. Technika tlače: Rotačná ocelotlač v kombinácii s hlbkotlačou. Náklad: 174 800.

Obr. 8a,b,c. Bojná Nález z Bojnjej – Nitrafila 2008. Číslo emisie: 426. Dátum vydania: 30.06.2008. Nomin. hodnota: 33.00 Sk. Rozmery známky: 26,5 mm x 44 mm. Technika tlače: Ocelotlač z plochých platní v kombinácii s ofsetom. Náklad: 100 000

matrike zomrel v Lipovníku 16. Decembra 1804 Ján Viktor Zimán, 70-ročný pustovník od sv. Jurka, ktorý vyučoval deti v škole pri rotunde vyše 40 rokov. Po benediktínoch sa vyučovania na škole pri sv. Jurkovi pravdepodobne ujali františkáni z bratstva sv. Františka Serafínskeho z Hlohovca. Budova školy je zachytená na pohľadnici, ktorú poslal 17-ročný Jaroslav Hašek, neskorší autor Osudov dobrého vojaka Švejka, svojej sesternici z návštevy obce 13. augusta 1900.

Dvojičky z východnej a západnej strany hrebeňa. O starobylosti Jurka sa uvažovalo už dávnejšie, na základe totožnosti pôdorysu a rozmerov stavby s veľkomoravskou rotundou objavenou na veľmožskom dvorci v Ducovom pri Piešťanoch. Toto dvojča Jurka sa nachádza „za kopcom“ – na opačnom, západnom svahu hrebeňa orientovanom do údolia rieky Váh. Okolo murovaných rotúnd na oboch lokalitách boli palisádové dvorce miestnej vláducej vrstvy, čo je náznakovo rekonštruované v Ducovom (Obr. 7).

Od rotundy sv. Juraja máme na výber dve trasy do Bojnjej: pešiu cez Marhát (od rázcestia Jurko – Sedlo Gajda – Rozhľadňa Marhát – Jelenie jamy – Hradisko Bojná, Valy. Výstup s prevýšením 451 m po zelenej značke a následne červenej, trvá 2,5 hodiny) alebo ak sme prišli autom/autobusom, zídeme späť do Nitrianskej Blatnice, odkiaľ smerujeme na 18 km vzdialené Topoľčany. Ale už na 7. kilometri sa bezpodmienečne musíme zastaviť v Bojnjej (2030 obyv., 202 m n. m.). To sme prešli obcami Vozokany (340 obyv., 239 m n. m.) a Lipovník (315 obyv. 262 m n. m.).

BOJNÁ (1996 obyv., 202 m n. m.) sa rozkladá na rovinatú údolí potoka Bojnianka, nad ňou dominuje

vrch Marhát (758 m n. m.) s vyhliadkovou vežou vysokou 17 m. Obec sa stala známa unikátnymi pokladmi dokazujúcimi, že kresťanstvo na území Slovenska bolo už pred príchodom sv. Cyrila a Metoda. O pozlátených plaketách a tisíce ďalších nálezov (hrivny, ktoré boli vtedajším platidlom, slovanská keramika, zbrane, železné okovy, krásne ženské či mužské šperky, atď.) sa dozvedáme v tamojšom Archeologickom múzeu Veľkej Moravy zriadenom v obci v r. 2012 ako aj v celoročne prístupnom najväčšom slovenskom archeologickom nálezisku na Slovensku Bojná – Valy.

Trasa náučného chodníka nás povedie z obce Bojná cez Ranč pod Babicom, Hradnú dolinu na Hradisko Bojná – Valy. Pri výstupe trvajúcim asi 1 hodinu, zdoláme prevýšenie 173 m a vzdialenosť asi 5 km. Od brodu pod hradíšťom je to asi 1 km. Ak sme už minuli zásoby, ešte pred výstupom sa môžeme osviežiť na Ranči pod Babicom, kde je autobusová zastávka, parkovisko, reštaurácia s možnosťou lovu rýb, mini Zoo. Výlet je nenáročný, s krásnymi výhľadmi. Zablúdiť nemožno. Už z diaľky návštevníkov víta replika obrovskej slovanskej brány s 11 metrov vysokou drevenou vežou. Má 2 podlažia, v nich expozíciu, o ktorej hovoria, že prináša dych berúcim pohľad na nález z čias Nitrianskeho kniežatstva, z obdobia pred „Veľkou Moravou“. Hradisko Vály I má rozlohu 11 ha, ale Vály V dosahujú až 21 ha! Je obdivuhodné, že zachované mohutné obranné valy ešte stále dosahujú výšku 8-10 m. Dnes tu nájdeme modelové rekonštrukcie stredovekých obydli a hospodárskych stavieb i domov s kamenným vykurovacím telesom...

K najzaujímavejším tunajším nálezom rozhodne patrí súbor 6 pozlátených plakiet (Obr. 8) a mnoho ďalších artefaktov so znakom kríža, ktoré dokladajú proces christianizácie našich predkov ešte pred príchodom sv. Cyrila a Metoda. Nálezy prispeli k prepísaniu dejín nielen na našom území. Ďalší jedinečný poklad z Bojnej objavený v r. 1997 (unikát v kontinentálnej Európe!) predstavuje zachovaný liaty zvon vajcovitého tvaru z 8. – 9. storočia so železným srdcom. Je vysoký 21,5 cm a jeho srdce má dĺžku 17 cm. Hmotnosť zvonca je 2,18 kg, železné srdce má 20 dkg. Podobný je najstaršiemu doteraz zachovanému bronzovému zvonu nájdenému v stredotalianskej obci Canine, ktorý je vystavený v Lateránskej zbierke Vatikánskych múzeí. Jedinečnosť bojníanskeho pokladu zvyšujú nálezy zlomkov z ďalších dvoch bronzových zvonov a železné srdce zo štvrtého zvonca. Predstavte si, že okrem Bojnej, zvonové fragmenty z rovnakého obdobia boli zatiaľ objavené v Európe len na dvoch lokalitách v Nemecku (Vreden, zlomky zo 4 zvonov a v Oldenburgu – bronzový fragment a železné srdce zvonca). Aby toho nebolo málo, ešte staršie sú zvonce nájdené na hradisku Bojná-Valy II! Jeden z nich je zo železného, nitmi spájaného plechu pochádza z obdobia sťahovania národov (4. – 6. storočie), má obdĺžnikový úderový okraj, vysoký je 11,5 cm. Pretrvávajú diskusie, či zvonky priniesli akvilejskí, alebo bavorskí misionári, ale nie je vylúčený ani domáci pôvod. Veď v neďalekom Starom Meste pri Uherskom Hradišti boli objavené pece z 9. storočia na získavanie bronzu vhodného na odlievanie zvonov a v maďarskom Zalavare, objavili zvyšky odlievacej zvonolejárskej jamy s ostatkami zvonoviny z obdobia vlády kniežat Pribinu a Kocela.

V septembri 2021 sme v médiách mohli zaregistrovať takýto titulok: „Vatikánom sa niesol zvuk zvonu z Bojnej.“ Unikátny – jeden z najstarších kresťanských zvonov Európy – zvon z Bojnej dostal totiž novodobého dvojníka, ktorý symbolicky odliali v deň príchodu pápeža Františka na naše územie. Počas generálnej audiencie v aule Pavla VI. vo Vatikáne v stredu 22. 9. 2021 tento zvon odovzdal starosta Bojnej Jozef Stankovský ako pozornosť a poďakovanie pápežovi za návštevu Slovenska. Bronzová replika jedného z najstarších kresťanských zvonov Európy je prvou presnou replikou zvonu objaveného v Bojnej. Pri odovzdávaní daru si pápež František vyskúšal aj jeho funkčnosť a zazvonil na ňom, aby počul jeho zvuk.

Veľa by sme mohli ešte popísať, lepšie je však navštíviť tieto krásne a jedinečné historické miesta osobne, presvedčiť sa na vlastné oči a vzbudiť si hrdosť na rodnú hrudu. Archeologické múzeum v obci Bojná a na hradisku umožňujú návštevníkom spoznávať okrem vzácných sakrálnych predmetov, zbraní, či stavieb aj to, ako a pomocou čoho si dorábali živobytie bojníania. Z poľnohospodárskeho a remeselníckeho náradia je tu množstvo radlíc rôznych tvarov, motyky, kosáky, či nôž na letninu so zahnutým ostrím. Zaujímavosťou sú perové ovčiarске nožnice. Popri kladivách, kliešťach, sekáčoch uvidíme aj klinovú nákovu a nákovu s otvorom na vyťahovanie drôtu, nájdeme tu aj originálne železné sekerovité hrivny, ktoré boli v tej dobe platidlom...

Hradisko Bojná malo pohnutú históriu. Kto zničil komplex (ešte nedokončených) mohutných hradísk, ktoré mali chrániť Nitriansko pred útokom zo západu a byť útočiskom obyvateľov z okolia, sa dosiaľ nepodarilo zistiť. Prekvapivý útok nájazdníkov spôsobil, že domáci museli zrazu ujsť aby si zachránili životy a všetko, aj poklady, zostali na pôvodnom mieste. Preto nálezisko niektorí nazvali malé slovenské Pompeje. Významný slovenský archeológ PhDr. Karol Pieta, DrSc. opisuje strašnú epizódu zo začiatku 10. storočia keď bolo hradisko (dodnes nevieme kým) dobyté, vypálené, opustené a už viac nebolo využívané. Stopy po tvrdých bojoch a dobytí hradiska sú jasné aj po stáročiach a dobre viditeľné. „Na Bojnej sme našli kilá šípov a všetko spálené. V slovanských chalupách stoja stále hrnce, v kúte je opretá sekera... To naznačuje, že ľudia nemali čas zbalit sa, ale iba narýchlo vybehli...“ Dodajme, že takýto prekvapujúci nález, poklad pozostávajúci z 36 hrivien, zubadla z konského postroja, dvoch kľúčov od obydli a ďalších železných predmetov, objavili archeológovia v peci chalupy na západnom opevnenom predhradí slovanského hradiska pevnosti Bojná – Valy I. Zaujímavosťou je, že na peci stál na pôvodnom mieste hlinený hrniec, ktorý tu prežil vyše 1 100 rokov v neporušenom stave.

Bojná sa môže pochváliť viacerými raritami. K mnohým historickým pribudol moderný unikát, využívajúci QR kód. Je to virtuálny sprievodca, ktorý vám predstaví všetky miestne významnosti. Postarala sa o to miestna rodáčka Veronika Remeňová, ktorá dnes pracuje v Archeologickom múzeu Veľkej Moravy v Bojnej. Tento zásluhný projekt je výsledkom jej diplomovej práce.

Obr. 9. Hrad Topolčany. Číslo emisie: 480 Dátum vydania: 17.09.2010. Nomin. hodnota: 0,40 € Rozmery známky: 32,5 x 27,2 mm. Technika tlače: Ofset. Náklad: 300 000

Výnimočné nálezy z Bojnej (6 medených pozlátených plakiet s priemerom od 13 do 15 cm, zdobených figurálnou výzdobou, na dvoch z nich unikátne nápisy) – boli spropagované aj na poštových známkach emisie „Nálezy z Bojnej – Nitrafila 2008“ vydané pri príležitosti konania XIII. Svetového kongresu Svetového spoločenstva sv. Gabriela v Nitre a súbežnej medzinárodnej filatelickej výstavy Nitrafila 2008. (Obr. 8). Na hárčeku sú 3 známky s kupónmi. Na známke je zobrazená plaketa č. 1 s okridleným Kristom „Anjelom veľkej rady“, na kupónoch sú predstavené ostatné plakety. Na okrajoch hárčeka sú vyobrazenia anjelov na 6 plaketách. Znáмка a príležitostná pečiatka zobrazujú jednu z plakiet s nápisom, ktorý významný slovenský jazykovedec prof. Pavol Žigo interpretuje ako nie latinské hlásky SVAVM, ale zakódovaný nápis hlaholským písmom. Abreviatúra – skratka, ako poznáme napr. z kresťanského kríža „INRI“ (Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum) na plakete z Bojnej sa má čítať v smere chodu hodinových ručičiek a „GVDVM“ predstavujú 4. verš z 25. Dávidovho žalmu (Gospodi v tebe dušon vzdvig mojon) ako je uvedený v Sinajskom žaltári z Kláštoru sv. Kataríny, v jeden z 10 zachovaných hlaholských pamiatok. Podľa jazykovedcov, slovosled naznačuje, že sa jedná o preklad z nemčiny do staroslovenčiny.

Z Bojnej pokračujeme cez Nemčice (184 m n.m., 959 obyv.) 5 km do Topolčian, ktoré si pripomenie-

Obr. 10. Osobnosti: Ján Chryzostom Korec a Jozef Tomko. Číslo emisie: 810 Dátum vydania: 12.01.2024. Nomin. hodnota: 1,10 € Rozmery známky: 44,4 x 30,5 mm. Technika tlače: Ofset. Náklad: 120 000

mu známkou (Obr. 9) hrad Topolčany. Dominuje mu ústredná hranolová stupňovito ukončená veža s expozíciou o dejinách hradu. Z hradnej veže sú úchvatné výhľady na Ponitrie, na hrebene Tribeča a Vtáčnika, aj Považského Inovca.

Trasu z Topolčian do Partizánskeho volíme nasledovne: Topolčany – Bošany – V. Klíž, späť do Bošian, odtiaľ vpravo (na sever) proti toku rieky Nitry – Nedaňovce – Krásno – Brodzany – Partizánske. Z Topolčian do Bošian sa môžeme vybrať cez Prázňovce (7,7 km – pešo 1h 33 min.) alebo Krušovce, kadiaľ vedie aj železnica. Cesta vlakom na trase Topolčany – Prievidza, trvá iba 8 minút, aj to so zastávkou v obci Krušovce. Vo veži tunajšieho dvojvežového kostola Nanebovzatia Panny Márie z r. 1250 sa nachádza zvon uliaty začiatkom 15. storočia majstrom Pavlom z Topolčian.

BOŠANY (177 m n. m., 4 000 obyv.) Osídlenie tu bolo už od praveku, slovanské sídlo v čase Nitrianskeho kráľovstva. Prvá písomná zmienka o obci je z roku 1183 ako Bossa. V 17. storočí bol majiteľom úrodnej nížiny od Diviakov po Bošany rod Diviakovcov a Bošany boli ich dedičným majetkom. Neskôr prevzali názov Bošany i do svojho priezviska – Bošaniovci. Renesančný kaštieľ je z roku 1550, nadväzuje na staršiu gotickú stavbu. Druhý klasicistický kaštieľ je z roku 1776. Rímskokatolícky kostol sv. Martina biskupa z roku 1777. K najvýznamnejším rodákam

Obr. 11 a,b. Kostol sv. Michala, Klížske Hradište. Známk a pečiatka ku dňu vydania. Číslo emisie 277. Dátum vydania 15.11.2002. Nomin. hodnota: 7,00 Sk. Rozmery známky: 23 x 40 mm. Technika tlače: ocelotlač z plochých platní. Náklad: 300 000

Bošan patrí Ján Chryzostom Korec (Obr. 10). K 100. výročiu jeho narodenia Slovenská pošta vydala známku emisioného čísla 810, ktorá bola slávnostne uvedená v Bošanov 12.1.2023. J. CH. Korec vstúpil v roku 1939 do rehole jezuitov. Po likvidácii reholi a kláštorov (1950) bol internovaný a donútený odísť do civilného života. V roku 1960 bol zaistený a odsúdený ako vlastizradca na 12 rokov väzenia. V zahraničí bol známym ako „biskup v montérkach“. Zmena spoločenského systému v r. 1989 ovplyvnila a jeho život. Pápežom Jánom Pavlom II. bol 6. 2. 1990 menovaný za nitrianskeho sídelného biskupa a nitriansku diecézu spravoval do 16. 7. 2005. Dňa 28. 6. 1991 ho pápež Ján Pavol II. ustanovil za kardinála. Jeho vedecká, publikačná činnosť, osobná statočnosť, neochvejná obrana dôstojnosti človeka, slobody a identity slovenského národa, bola ocenená viacerými čestnými doktorátmi a štátnymi vyznamenaniami. Zomrel v Nitre 24. 10. 2015. Pochovaný je v Katedrále – Bazilike sv. Emeráma na nitrianskom hrade.

VEĽKÝ KLÍŽ (250 m n. m. 862 obyv.) Podhorská, najvyššie položená obec okresu v objatí Tríbečského pohoria v údolí Klížskeho potoka. Obec tvoria dve miestne časti – Klíž a Klížske Hradište. V prvej písomnej zmienke (1244) sa uvádza ako Clus. Tunajšie Benediktínske opátstvo založené v r. 1074 – 1077 kráľom Ladislavom I., pretrvalo až do roku 1562. Z roku 1130 sa zachoval unikátny románsky kostol

svätého Michala archanjela, obnovený v roku 1936, donedávna bol bez strechy. Stojí v cintoríne Klížskeho Hradišťa. Skladá sa z polkruhovej apsidy, z lože a z kruhovej veže pri západnej fasáde. (Obr. 11) Na neďalekom Michalovom vrchu, v areáli pravekého hradiska sa nachádzajú ruiny hradu z 11. storočia, na Vrch Hore sa zachovala baroková kaplnka svätého Jána Nepomuckého z polovice 18. storočia a o storočie staršie ruiny renesančného kostola.

Naša trasa Veľký Klíž – cez Ješovku Ves (3 km), Klátovú Novú Ves (6 km), Bošany (11 km) a Brodzany smeruje do Partizánskeho.

BRODZANY (192 m n. m., 878 obyv.) ležia na ľavej strane údolia rieky Nitry, iba 2 km juhozápadne od Partizánskeho a 15 km severne od Topoľčian. Prvá písomná zmienka o obci Brogyan je z roku 1293. Brodzany sú známe najmä renesančným kaštieľom zo 17. storočia, postaveného na starších základoch zo 14. storočia. Národná kultúrna pamiatka (Obr. 12) dvojposchodový štvorkrídlový kaštieľ má výrazné hranolové veže a romanticky upravené nádvorie s arkádami. V 19. storočí sa majiteľom kaštieľa stal rakúsky diplomat Gustáv Vogel barón von Friesenhof, pôsobiaci v Petrohrade. Po smrti prvej manželky sa oženil so sestrou Puškinovej manželky Alexandrov Gončarovovou a neskôr sa usadil v Brodzanoch. Sem za nimi chodievala Puškinova manželka Natália s deťmi, ako aj významní predstavitelia ruskej literatúry. Po 2. svetovej vojne bolo šľachtické sídlo skonfiškované štátom, desaťročia chátralo. Kaštieľ sa po rekonštrukcii (1979) stal sídlom Literárneho múzea

Obr. 12a,b. Známk a príslušná pečiatka – Krásy našej vlasti: Renesančný kaštieľ v Brodzanoch. Národná kultúrna pamiatka. Číslo emisie: 800 Dátum vydania: 22.09.2023. Nomin. hodnota: 0,90 €. Rozmery známky: 44,4 x 30,5 mm. Technika tlače: Ocelotlač z plochej platne v ombinácii s ofsetom. Náklad: 60 000

Obr 13a,b,c Krásy našej vlasti: Kaštieľ Vodný hrad v Šimonovanoch. Známk a súvisiace pečiatky. Číslo emisie 720 Dátum vydania: 04.09.2020 Rozmery známky: 44,4 x 27,2 mm Technika tlače: Ocelotlač z plochej platne v kombinácii s ofsetom. Náklad: 240 000

A. S. Puškina, pôsobiaceho pod správou Slovenskej národnej knižnice, ktorá realizovala opravu fasády v r. 2021. Historické renesančné salóny zaujmú dobovým nábytkom, osobnými predmetmi príslušníkov rodiny a bohatou obrazovou výzdobou. Brodziansky kaštieľ obklopuje rozsiahly anglický park s vodnými kaskádami potoka Geradza. Na neďalekej Hôrke stojí evanjelická pohrebna kaplnka a romantický letohrádkok Babylon, ktorý slúžil ako letné sídlo kňažnej Natálie. V parku sa nachádza socha A. S. Puškina od Ladislava Snopeka a Martina Kusého a busty viacerých osobností slovenskej a ruskej literatúry od slovenských výtvarníkov. Brodziansky park má od r. 1984 štatút chráneného areálu.

PARTIZÁNSKE (195 m n. m., 20 871 obyv.) Partizánske (do roku 1948 Šimonovany, 1948 – 1949: Baťovany) okresné mesto ležiace na juhu Trenčianskeho kraja. Šimonovany – historická časť mesta, pôvodne samostatná obec.

Kostol Panny Márie v Šimonovanoch

PAMIATKY V MESTE PARTIZÁNSKE

Kaštieľ Vodný hrad (Obr. 13) je jedným z najstarších zachovaných goticko-renesančných sídiel. Nachádza sa v najstaršej časti mesta v Šimonovanoch. Pôvod kaštieľa sa odhaduje na 14. – 15. storočie, kedy Vodný hrad ležal na „ostrove“ v strede slučky meandra rieky Nitry, z čoho vyplynul i názov. Kaštieľ predstavuje dvojpodlažnú budovu.

Kostol Božského Srдца Ježišovho – Rímskokatolícky kostol je situovaný v osi hlavného námestia. Bol postavený v roku 1949 pod vedením Ing. Arch. Vladimíra Karfíka. Kostol s typickou zjednodušenosťou umožňuje v interiéri vyniknúť mohutnému mramorovému krížu so sochou Krista s rozopätými rukami od akademického sochára Tibora Bártfaya. V roku 1995 bol kostol vyhlásený za kultúrnú pamiatku.

Kostol sv. Tomáša je najmladším kostolom mesta. Bol postavený na sídlisku Šípok v roku 1999. Jeho súčasťou je aj pastoračné centrum.

Kostol Panny Márie – Najstarší rímskokatolícky kostol na území mesta pochádza z 13. storočia. Stavba bola postavená v neskororománskom slohu, ale neskôr barokovo upravená. Kostol je centrálnou súčasťou námestia v časti Šimonovany.

Pomníky

Socha Tomáša Baťu – zakladateľa Baťových závodov – ktorú slávnostne odhalil jeho syn 14. októbra 1995. Socha je piatym odliatom originálu z ateliéru Romana Hvězdu z Tečovic u Zlína. Vysoká je 2 m a váži 330 kg. Podobné sochy stoja aj v iných „Baťových mestách“.

Liečivé rastliny nášho vidieka

1. časť

Liečivé rastliny sa získavajú z voľnej prírody alebo z pestovateľských plôch na ornej pôde, v záhradách a pod. Obsahujú terapeuticky účinné látky, ktoré sa používajú v humánnej i veterinárnej medicíne, tiež ako suroviny alebo látky ktoré sa môžu využívať v kozmetike a potravinárstve.

Liečivé rastliny sa používajú na liečbu:

- priamo v čerstvom stave, napr. vylisovaná šťava. Zvyčajne sa pred použitím upravujú, najčastejšie sušením, tak aby obsahové látky boli stabilizované. Čerstvá liečivá rastlina je materskou rastlinou a sušením sa z nej stáva liečivá droga.
- nepriamo – sú surovinou pre výrobu liečiv, liečivých prípravkov, pre izoláciu účinných látok (silíc, alkaloidov), ako prekursorov pre syntézu rôznych látok, napr. steroidov.

Slovenský vidiek je zaujímavý aj rozmanitosťou prírodných podmienok. Už od dávna sa vo vidieckom prostredí zberajú rôzne liečivé rastliny. V jarom období sa zbierajú hlavne pľúcnik lekársky, podbel liečivý, prvosenka jarná, cesnak medvedí a mnohé ďalšie zaujímavé druhy.

V tomto čísle časopisu Náš vidiek bližšie predstavujeme prvú liečivú rastlinu.

Pľúcnik lekársky

(*Pulmonaria officinalis*, Boraginaceae)

OPIS: trvácna bylina. Celá rastlina je pokrytá drsnými štetinovitými trichómami. Podzemok je tmavohnedý až čierny, hrubý do 5 mm, rozkonárený, plazivý. Stonka dorastá do výšky 0,2 až 0,3 m, je priama, štetinatá, chlpatá, so stopkatými žliazkami, najmä v súkvetí. Prízemné listy vyrastajú z podzemku, sú zväčša prezimujúce, listová čepeľ je široko vajcovitá alebo srdcovitá, na vrchole krátko končí, bielo škvrnitá. Byľové listy sú striedavé, vajcovito kopijovité, so slabou objímavou bázou pri stonke, škvrnité. Kvety vyrastajú z pazúch listov, v riedkych vrcholových dvojzákoch. Kalich je úzko

valcovitý, pri dozrievaní plodu zvončekovitý, štetinatý, s hustejšími stopkatými žliazkami. Kališné úkrojky sú trojuholníkovité. Koruna je lievikovitá, lupienky sú červenkasté, neskôr tmavo modré. Rúrka koruny je pod prstencom chlpoť holá, lem koruny je päťlaločný. Kvitne v marci až apríli. Plody sú takmer čierne tvrdky, lesklé, chlpaté.

ROZŠÍRENIE A VÝSKYT: hemikryptofyt, európsky druh, rozšírený od východného Francúzska do južného Švédska, v Karpatoch, Maďarsku, Rakúsku. U nás rozšírený od nížin, hlavne v juhozápadnej časti Slovenska.

MOŽNOSTI ZÍSKANIA: zberom z voľnej prírody, kde rastie v teplejších dubových, dubovo-hrabových, listnatých, humózných lesoch a na minerálne látky bohatších stanovištiach (karbonátový substrát).

DROGA: usušený list pľúcnika (*Pulmonariae officinalis folium*) a kvitnúca pľúcniková vňat (*Pulmonariae officinalis herba*).

OBSAHOVÉ LÁTKY: kyselina kremičitá (do 4%), triesloviny (6 – 10%), sliz, saponíny, minerálne látky

LIEČIVÉ VLASTNOSTI A ÚČINNOST: saponíny a slizy uľahčujú odhlieňovanie a odkašľávanie a sú účinné pri zápaloch horných dýchacích ciest. Triesloviny vnútorne pôsobia na zmiernenie zápalov sliznice ústnej a brušnej dutiny, zvonka za spolupôsobenia alantoínu účinkujú pri poraneniach pokožky. Soli draslíka a kremíka pôsobia močopudne.

POUŽITIE: vnútorne sa droga užíva vo forme záparu pri kataroch priedušiek, pridáva sa do expectoračných čajovínových zmesí, kde sa kombinuje s liečivými rastlinami pôsobiacimi na dýchacie orgány. Môže sa užívať pri tráviacich ťažkostiach spojených s preháňaním. Zvonka sa droga používa ako stahujúci, zmäkčujúci a protizápalový prostriedok vo forme obkladov, oplachovania (poranenia pokožky) a sedacích kúpeľov (hemoroidy).

TOXICITA: pri prerušovanom užívaní v predpísaných dávkach sa nezistili vedľajšie účinky. Prekročenie terapeutických dávok (1,5 g drogy jednorázovo na zápar) a dlhodobé užívanie sa neodporúča pre obsah pyrolizidínových alkaloidov.

PLŮCNIKOVÝ ZÁPAR NA ZÁPÁL PRIEDUŠIEK A VYKAŠĽIAVANIE – 1,5 až 5,0 g drogy sa zaleje horúcou vodou (250 ml), nechá sa vylúhovať 10 až 15 minút, scediť a piť 2 – 4-krát denne. Drogu je možné kombinovať so skorocelovým listom, prvosenkovým kvetom a feniklovým plodom.

(sodné, draselné a vápenaté soli), sacharidy, derivát močoviny – alantoín (asi 1%), fytosterín, cerylalkohol, necidy – pyrolizidínové alkaloidy (stopové množstvo).

Liečivé rastliny nášho vidieka

2. časť

Prvosienka jarná
(*Primula veris* L., Primulaceae)

OPIS: Prvosienka je trváca 0,30 cm vysoká rastlina s krátkym valcovitým podzemkom. Prvosienka je trváca bylina s holou stonkou (stvolom). Jemne plstnatý stvol nesie jednoduchý okolík kvetov. Rastie v celej Európe od pahorkatiny po alpský stupeň.

LISTY: v prízemnej ružici sú vajcovité, na okraji zúbkaté, na rube sivasté a plstnaté s vystupujúcimi žilkami.

KVETY: Kvety majú dlhú kvetnú stopku, žltkasto-zelený rúrkovitý kalich a žltú rúrkovitú hore rozšírenú korunu. Kvitne od apríla do mája. Plod je nažka

KVITNUTIE: marec, apríl, máj

POUŽÍVANÁ ČASŤ RASTLINY: drogu tvoria kvety alebo podzemky s s koreňmi. Vzhľadom na nevyhnutnú ochranu rastliny sa zbierajú najmä kvety. Kvety sa zbierajú v apríli a v máji a sušia sa v tieni alebo na slnku. Pri umelom sušení nesmie teplota prekročiť 40 stupňov Celzia.. Kvetová droga má slabo medovú vôňu.

ROZŠÍRENIE A VÝSKYT: Prvosienka je rozšírená v Európe a v Ázii. Rastie na slnečných vlhkých lúčkach, vo svetlých listnatých hájoch, na rúbaniskách a podobne.

MOŽNOSTI ZÍSKANIA: zberom z voľnej prírody, kde rastie v teplejších dubových, dubovo-hrabových, listnatých, humózných lesoch a na minerálne látky bohatších stanovištiach (karbonátový substrát).

OBSAHOVÉ LÁTKY: kvety obsahujú saponíny (len 2%), glykozidy primaverín a primulaverín a málo silice (0,01%)

LIEČIVÉ VLASTNOSTI A ÚČINNOSŤ: Drogy sú účinné a klasické expektoranciá, podľa ľudových tradícií pomáhajú pri nervovej slabosti, nespavosti,

závratoch a migréne (pri migréne sa odporúča zápar z 10 lyžičiek kvetov na 2,5dl vody, 10 minút nechať vyluhovať, cez deň postupne vypiť). Drogy sa väčšinou kombinujú

POUŽITIE: prvosenky v kozmetike je problematické, pretože obsah saponínov, ktoré sú hlavnými účinnými látkami je v kvetoch malý a korene, ktoré ich obsahujú viac (10%) by sa zbierať nemali. Napriek tomu sa prvosenkový nálev (10g drogy na 100 gramov vriacej vody) pridáva do jarných vlasových kúpeľov, po ktorých sú vlasy lesklé, jemné a voňajú po aníze. S úspechom sa ním umýva masťná pokožka s upchatými pórami.

INÉ POUŽITIE: pri zápaloch horných ciest dýchacích zlepšuje odvar y drogy vykašliavanie. Rovnako možno použiť aj druh *Primula elatior* L., ktorý síce neobsahuje silicu, ale má rovnaké liečivé účinky. Expektoračné účinky prvosenky (pri tzv. suchom kašli sa zvyšujú kombináciou sladkého drievka alebo kostihoja, listom podbeľa, vňaťou tymiánu a plodmi anízu.

ZDROJE:

Citovaný text: B. Hlava, F. Starý, F. Pospíšil: Rastliny v kozmetike, 1. vydanie, SUKK375/I-82
Jaroslav Kresánek, Dionýz Dugas: príručný atlas liečivých rastlín, Vydavateľstvo osveta, 1985, s. 183

Apríl – mesiac lesov

V apríli si pripomínáme dôležitosť lesov, ktoré sú pľúcami našej planéty. Lesy pokrývajú viac ako tretinu celkového územia Európy a sú neoceniteľným zdrojom biodiverzity, vody, potravín a surovín. Okrem toho hrajú kľúčovú úlohu v boji proti klimatickej zmene tým, že absorbujú obrovské množstvo uhlíka z atmosféry.

Banskobystrický región je známy svojimi rozsiahlymi lesnými plochami, je významným príkladom toho, ako lesy prispievajú nielen k ochrane biodiverzity a znižovaniu dopadov klimatickej zmeny, ale aj k sociálno-ekonomickému rozvoju regiónu. Lesy v tomto regióne sú domovom pre množstvo druhov flóry a fauny, poskytujú rekreačné priestory pre obyvateľstvo a sú základom pre lokálny lesný a drevárenský priemysel.

Európska únia si uvedomuje význam ochrany a udržateľného hospodárenia s lesmi. Ako súčasť Európskej zelenej dohody a Stratégie biodiverzity na rok 2030, EU zavádza opatrenia na obnovu poškodených ekosystémov, zvyšovanie biodiverzity a podporu udržateľného lesného hospodárstva.

Na Slovensku EU podporuje lesy prostredníctvom viacerých programov a projektov. Jedným z nich je program LIFE, ktorý financuje projekty zamerané na

ochranu prírody a biodiverzity, vrátane projektov na ochranu a obnovu lesov. Ďalším dôležitým nástrojom je Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka (EAFRD), ktorý podporuje udržateľné lesné hospodárstvo, obnovu lesov poškodených prírodnými katastrofami a investície do zlepšenia odolnosti a environmentálnej hodnoty lesných ekosystémov.

V apríli, mesiaci lesov, je dôležité pripomenúť si, že ochrana a udržateľné využívanie lesov vyžaduje spoločné úsilie na všetkých úrovniach - od miestnych komunít po celosvetové iniciatívy. V Banskobystrickom regióne a na celom Slovensku máme možnosť ukázať, ako môže byť toto úsilie úspešné, a prispieť tak nielen k ochrane našej planéty, ale aj k prosperite našej spoločnosti.

Uvedomme si v apríli a po celý rok dôležitosť lesov pre naše životné prostredie, ekonomiku a spoločnosť, a spoločne pracujme na ich ochrane a udržateľnom využívaní pre budúce generácie.

Badínsky prales

Salašníctvo

Pod pojmom salašníctvo rozumieme sezónne využívanie a spásanie prevažne vzdialených trvalých trávnych porastov horských a podhorských oblastiach spojené s košarovaním oviec a výrobou hrudkového syra iných mliečnych výrobkov priamo na salašoch.

Horské salašníctvo ako určitý nový hospodársky systém chovu oviec začal u nás vznikáť začiatkom 14. storočia v rámci kolonizácie na valašskom práve. Chov oviec vo voľnej prírode – na salašoch – sa stal pre časť ľudí, ktorí sídlili v horských krajoch Slovenska, veľmi dôležitým zamestnaním; tak sa horské salašníctvo vyvinulo v charakteristický spôsob hospodárenia, zameraného na lepšie využitie horských a podhorských oblastí. Karpatské pohoria spolu s príslušnými oblasťami svojimi pôdnymi a klimatickými podmienkami vždy boli a sú dobre prispôbené na chov oviec, čo sa odzrkadlilo i v rozvoji ovčiarstva vo všetkých historických etapách.

Aj dnes sme svedkami toho, že rozsiahly pastiersky život (salaše – ovile, pastier – pastores ovilum) zanechal hlboké stopy v slovenskom národopise; ich zvyky, piesne, tance ako i rezby a iné ručné práce sú ešte i dnes žriedlom bohatej ľudovej umeleckej tvorivosti.

Napriek rôznym tendenciám a názorovým odlišnostiam v uplynulých štyroch desaťročiach ovce prinášali horám život a žili vždy v symbióze s prírodou. Flóra fauna sú dve neodlučiteľné spoločenstvá, ktoré patria vždy k sebe. Dlhotrvajúci problém: pásť či nepásť na holiach a vysokohorských trávnych porastoch, spôsoboval, že v týchto prekrásnych oblastiach flóra „zosmutnela“. Dnes preto treba vrátiť prírode jej prirodzenosť, vrátiť holiam to, čo im patrí – život. Zakazovať prírode žiť znamená nechať ju umierať v plnom vedomí, a to je drastické nielen pre človeka, ale aj prírodu samotnú.

Agroturistike ako určitej forme podnikateľskej činnosti v poľnohospodárstve sa v súčasných trhovných podmienkach pripisuje veľká dôležitosť. Vzhľadom na zvláštnosti charakterizujúce jednotlivé

regióny, najmä v mimoriadne exponovaných a turisticky atraktívnych oblastiach stredného, severného a východného Slovenska, musia sa uplatniť prítlačivé formy, často atraktívneho charakteru, ktorými je možné túto činnosť úspešne realizovať a súčasne jej dávať zaujímavý obsah, prítlačivý nielen pre zahraničných turistov, ale aj domácich milovníkov prírody. V tejto súvislosti by sa nemalo zabúdať na účelovú väzbu agroturistiky so salašníctvom, ktoré môžu vzájomne spájať v rovnakom časovom horizonte najfrekventovanejšiu letnú turistickú sezónu s možnosťou konzumácie mliečnych ovčích výrobkov, resp. špecialít priamo na salašoch v rámci náhodných i organizovaných príjemných zastávok pri turistických pochodoch. Poskytovanie turistických služieb, rozvíjanie turistických aktivít, predaja regionálnych špecialít v rámci poskytnutého občerstvenia, to všetko bude rozhodujúce pre úspešné podnikanie v agroturistike. V tejto súvislosti by sa nemalo zabúdať ani na rozvoj výroby upomienkových a úžitkových predmetov s folklórnou tematikou v nadväznosti na tradičnú remeselnícku výrobu (rezbárstvo, tkáčstvo, brašnárstvo a pod.).

Charakteristickým znakom salašníctva je stály pohyb stáda za výživou počas celej vegetácie. Cyklus pasenia v tejto oblasti má svoje pravidlá: skoro na ja (na Ďura) sa ovce vyhánajú na trávne porasty, kde je skoršia vegetácia (I. stanovište salaša), v máji sa prechádza na trvalé ovčie pasienky (II. stanovište) a koncom júna vysokohorské pasienky hólneho charakteru (III. stanovište).

Pohyb stáda závisí prevažne od fenologického rozvoja vegetácie. So stúpajúcou nadmorskou výškou stanovišta salaša sa zväčšujú aj výškové rozdiely a plošné vzdialenosti, ktoré musí stádo prekonávať počas denného pasenia. Na jeseň sa tento cyklus

opakuje, takže s ubúdajúcou vegetáciou sa stáda vracajú po týchže trasách späť na nižšie položené lúky. Pohyb stáda je závislý od počtu stabilných stanovišť (salašov), vybudovaných pre pastevné obdobie v rozličných nadmorských výškach, od vhodných lokalít pasienkov. Pre tento spôsob chovu sa najlepšie hodí zošlachtená valaška a v stredných oblastiach cigájka (prírodný spôsob chovu). Ovce sa pasú v rozvinutom tvare pod dozorom pastiera, ktorý ide pred stádom a udáva smer a rýchlosť pohybu.

Hlavnou povinnosťou ovčiarov na salašoch je organizovať pasenie, dodržiavať správnu techniku pasenia, dojenia, udržiavať potrebnú hygienu pri dojení, spracovaní mlieka a výrobe ovčích výrobkov, prestavba košiara a preventívna starostlivosť o udržiavanie dobrého zdravotného stavu oviec.

Koliby sú prevažne zrubového charakteru, plnia zväčša viacúčelovú funkciu. Využívajú sa na ubytovanie pastierov, na spracovanie syra, výrobu žinčice a ostatných špecialít a na uskladnenie syrárskeho náradia. Na ubytovanie pracovníkov salaša sa môžu využiť maringotky alebo rôzne obytné prívěsy a výroba syra sa uskutočňuje v oddelených priestoroch, aby sa udržala potrebná hygiena. Koliby sa umiestňujú v závetrí, v blízkosti lesa, pri dostupnom zdroji čistej vody. Ovce počas denného (dojenie) a nočného odpočinku sa umiestňujú do košiarov zhotovených z drevených alebo železných lešíc. V hornej časti košiara sú lešice so zabudovanými otvormi – strungami pre individuálny prechod

oviec pri dojení. Súčasťou košiara sú aj prístrešky, pod ktorými sa ovce doja. Pri strojovom dojení sa používajú stabilné prístrešky.

Salašný spôsob chovu charakterizuje mliekárstvo, (výroby syra, žinčice, parenice, oštiepkov, korbáčikov a iných špecialít). Technika spracovania ovčieho mlieka závisí od miestnych zvyklostí a osobných schopností ovčiarov. Dôraz sa kladie na hygienu získavania spracovania mlieka dodržaním technologického systému, zameraného na tepelné ošetrenie mlieka a na jeho spracovanie do finálnych ovčích výrobkov ako sú krajové špeciality.

Z hľadiska ochrany životného prostredia treba využívať pasienky podľa určitého režimu, aby zostali zachované produkčné i mimoprodukčné funkcie trávnych porastov (pôdochranná, vodohospodárska, rekreačno-športová). V praxi treba rešpektovať všetky tieto funkcie a horské a vysokohorské pasienky využívať v súlade s ich poslaním. Pri rešpektovaní určitých metodických usmernení sa môže využívať aj pôdny fond v národných parkoch a chránených krajinných oblastiach.

Hlavné zásady:

- ▶ Pred pastevnou sezónou za účasti ŠOP, vlastníkov pozemkov určiť plochy, kde je možné pásť. Súčasne treba určiť plochy vhodné na košarovanie, stádovanie, napájanie oviec, určenie miesta prehonu oviec na pastvu, aby sa zamedzilo erózii pôdy, deštrukcii trávneho porastu, znečisteniu vôd, vodných tokov a tvoreniu prítí.
- ▶ Podľa charakteru porastov, konfigurácie terénu a eróznej ohrozenosti pôdy, určiť veľkosť stáda, maximálne zaťaženie pastvej plochy, vztahuje sa to predovšetkým na využívanie pasienkov nad hornou hranicou lesa
- ▶ Výživu porastov zabezpečovať len účinným košarovaním
- ▶ Pre napájanie oviec treba zachytiť vodný zdroj najčastejšie do drevených válovov a situovať ich nižšie pod prameňom; okolie napájadiel v prípade potreby upevniť žrdvinou, aby sa pôda nerozšliapala.

Hole plnia okrem produkčnej a ekologickej funkcie aj funkciu rekreačnú. Ponúkajú svoje neopakovateľné čaro, ale ukazujú i svoje boľavé miesta. Vzbudzujú obdiv, ale i varujú.

O užitočnosti ľudskej činnosti

(presýpacie hodiny šťastia)

Je jediným zmyslom života snaha byť šťastný?

Otázka hodná zamyslenia ...

Prečo znášame ťažkosti a bolesti nášho každodenného života,

ak len nie preto, aby sme dosiahli šťastie?

Väčšina ľudí sa snaží hľadať svoje šťastie.

Preto si kupujeme haraburdy, ktoré nepotrebujeme,

spávame s niekým, koho nemilujeme,

ťažko pracujeme, aby sme získali uznanie od ľudí, ktorých ani nemáme radi.

Prečo to všetko robíme?

Sme takí akí sme, pokúsme sa to prijať

Väčšina ľudí miluje analyzovať

prečo nie sme šťastní a nežijeme naplnené životy

Mňa nezaujíma to **PREČO**

Zaujíma ma, **AKO** sa môžeme zmeniť

ŠŤASTIE

nie je cieľom samým o sebe

a preto, je to niečo, čo je možné dosiahnuť,

je len vedľajším produktom **UŽITOČNOSTI**

To, čo ma skutočne robí šťastným je to, keď sa cítim užitočný

vlastná užitočnosť, žiť ako čestný a súcitný človek, urobiť v tomto svete nejaký

rozdiel a žiť dobre, vytvoriť niečo, čo môžu používať iní ľudia, alebo čo môžem používať ja sám

Z anglického originálu: *The Purpose Of Life Is Not Happiness: It's Usefulness*

Autor: Darius Foroux, Zdroj: medium.com. Voľný preklad Rastislav Ďurov